

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

KATEDRA PEDAGOGIKY

Bakalářská práce

Gabriela Šachová

Výchova a vzdělávání nadaných žáků

Education of gifted pupils

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Komárková, PhD.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. 5. 2020

Gabriela Šachová

Poděkování

Mé poděkování patří především Mgr. Tereze Komárkové, PhD. za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady a věcné připomínky, které mi pomohly práci zkompletovat. Dále bych ráda poděkovala PhDr. Drahomíře Boubínové za pomoc s grafickou úpravou mé práce. Děkuji také svým rodičům za veškerou podporu při studiu.

Klíčová slova (česky):

Nadání, talent, výchova, vzdělávání, inkluze, nadaný žák, nadané dítě, žák se speciálními vzdělávacími potřebami, podpora nadaných žáků

Klíčová slova (anglicky):

Gift, talent, education, inclusion, gifted pupil, gifted child, pupil with special educational needs, support for gifted pupils

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce se zabývá tematikou nadaných žáků, především vymezením základních pojmů, identifikací nadání a legislativou upravující jejich podporu ve vzdělávání. Popisuje možnosti a metody vzdělávání nadaných žáků ve školních institucích i v mimoškolních střediscích. V další fázi je věnována pozornost možnostem dalšího vzdělávání pedagogů. Důležitou součástí je také kapitola zaměřená na výzkumy, které byly na téma nadaných žáků realizovány. Poslední kapitola se zabývá strategií vzdělávací politiky ČR. Práce má čistě teoretický charakter.

Teoretická práce se zaměřuje na obecné pojmy související s nadáním, základní teorie a modely nadání popsané odborníky z oblasti psychologie, dále na charakteristiku a identifikaci nadaného dítěte. Popisuje různé formy vzdělávání nadaných žáků ve školských i mimoškolních zařízeních. Zmiňuje inkluzi nadaných žáků do běžného vzdělávání, navštěvování speciálních škol pro nadané nebo vzdělávání v rodinném prostředí. Práce se také dotýká vzdělávání pedagogů pro práci s nadanými žáky, což je pro jejich vzdělávání a podporu velmi důležité. Zabývá se výzkumy, které byly v souvislosti s nadáním zahájeny. Zmiňuje strategické cíle vzdělávací politiky ČR.

Abstract (in English)

The bachelor thesis focuses on the topic of gifted students, primarily explaining basic concepts of the topic along with identification of giftedness and legislature that regulates support in education. The thesis describes educational options and methods for gifted students at both school institutions and extracurricular centres. In the later section, the thesis discusses options for further education of teachers. The following chapter introduces research into the subject of gifted students that has already been conducted. The last chapter is devoted to explanation of strategy for educational policy in the Czech Republic. The thesis is written on a purely theoretical basis.

The theoretical thesis introduces general terms related to giftedness, fundamental theories and models of giftedness described by professional in psychology. Furthermore, it explains characteristics and identification of a gifted child. There are various forms of education for gifted students in both school institutions and extracurricular centres discussed further on. Moreover, the thesis talks about inclusion of gifted students into ordinary education, visits of specialized school institutions for the gifted and schooling in family environment. The thesis mentions education of teachers regarding the work with gifted students, which is crucial for their education and support. The thesis also talks about research into giftedness that has been conducted. In addition, the thesis illustrates strategical objectives of the educational policy in the Czech Republic.

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	NADÁNÍ.....	11
2.1	ZÁKLADNÍ POJMY	11
2.1.1	<i>Intelligence</i>	<i>13</i>
2.2	MODEL Y NADÁNÍ.....	15
2.2.1	<i>Kognitivně orientovaný model.....</i>	<i>15</i>
2.2.2	<i>Model orientovaný na výkon.....</i>	<i>17</i>
2.2.3	<i>Diferenciovaný model.....</i>	<i>19</i>
2.3	DRUHY NADÁNÍ.....	19
3	NADANÉ DÍTĚ	21
3.1	CHARAKTERISTIKA	21
3.2	TYOLOGIE.....	22
3.3	VYHLEDÁVÁNÍ NADANÝCH DĚTÍ A JEJICH IDENTIFIKACE	23
3.3.1	<i>Metody identifikace.....</i>	<i>23</i>
3.4	MOŽNÉ PROBLÉMY NADANÝCH DĚTÍ	25
3.4.1	<i>Výchovné chyby rodičů.....</i>	<i>26</i>
4	VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ.....	27
4.1	VZDĚLÁVÁNÍ VE ŠKOLE.....	28
4.1.1	<i>Vzdělávání nadaných žáků v běžné škole</i>	<i>28</i>
4.1.1.1	<i>Metody rozvoje nadání v běžné škole.....</i>	<i>29</i>
4.1.2	<i>Vzdělávání ve škole specializující se na nadané žáky</i>	<i>31</i>
4.1.2.1	<i>Strategie vzdělávání nadaných žáků</i>	<i>31</i>
4.1.2.2	<i>Základní škola Curie</i>	<i>32</i>
4.1.2.3	<i>Mensa gymnázium, o.p.s.</i>	<i>33</i>
4.1.3	<i>Individuální vzdělávání</i>	<i>34</i>
4.2	VZDĚLÁVÁNÍ MIMO ŠKOLU	35

5	VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	36
6	VÝZKUMY V PROBLEMATICE NADÁNÍ.....	37
6.1	LONGITUDINÁLNÍ STUDIE P. NOVOTNÉ A S. DURMEKOVÉ	37
6.2	PŘÍPADOVÉ STUDIE STUDENTKY LUDMILY BÁRTOVÉ	39
6.3	VLASTNÍ KRÁTKÝ DOTAZNÍK	41
7	STRATEGIE VZDĚLÁVÁNÍ ČR	43
8	ZÁVĚR.....	45
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ODBORNÝCH PRAMENŮ	47
10	SEZNAM OBÁZKŮ	53
	Příloha č. 1: Seznam odkazů pro rodiče nadaných dětí a pedagogy	I
	Příloha č. 2: Vlastní dotazník	II

1 ÚVOD

Nadaný žák je často mylně společností považován za chytré dítě, které nepotřebuje žádnou speciální péči, protože je schopné poradit si samo. Přitom nadání je dar, který je především důležité rozvíjet. Pokud neposkytneme nadanému žákovi vhodnou péči a podporu ve vzdělávání, může přijít jeho nadání nazmar. Musíme si uvědomit, že i my jako společnost tímto můžeme přijít o potenciální vědce či umělce. Proto, aby ze škol nevycházely demotivované osoby bez smyslu života, bychom měli dbát na včasnou identifikaci nadaných žáků a zvolení vhodné cesty pro rozvoj jejich nadání. V této bakalářské práci se budu věnovat výchově a vzdělávání nadaných žáků.

K volbě tématu mě přivedla náhoda. V rámci přednášek ze základů speciální pedagogiky mé vedoucí Mgr. Terezy Komárkové, PhD. jsme se zabývali tématy spojenými se vzděláváním tělesně znevýhodněných jedinců nebo žáků se specifickými poruchami učení, ale také tématem nadaných žáků. Protože mě téma zabývající se vzděláváním nadaných žáků více zaujalo, navštívila jsem knihovnu za účelem prostudování dostupné odborné literatury. Zjistila jsem, že problematika nadaných žáků není prozatím zcela probádané téma. Tento fakt byl důvodem volby tematického zaměření mé bakalářské práce.

Původním záměrem mé práce bylo vytvořit bakalářskou práci s teoreticko-empirickým charakterem. Praktickou část jsem plánovala věnovat případovým studiím sedmi nadaných žáků, jejichž rodiče jsem oslovila prostřednictvím sociálních sítí.

Původním cílem mé práce bylo analyzovat problematiku vzdělávání nadaných žáků, porovnat způsoby vzdělávání nadaných žáků v běžné škole, ve škole specializované na nadané a vzdělávání formou individuálního vzdělávání na základě kazuistik vybraných nadaných žáků.

Vyhlášení nouzového stavu v ČR ke dni 12. 3. 2020 z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru na našem území mé plány nedovolilo realizovat. Nadané děti, které mi měly sloužit jako výzkumný vzorek, byly v souvislosti se zavřením školských zařízení umístěny do péče prarodičů či blízkých příbuzných a mně s nimi byl znemožněn osobní i elektronický kontakt.

Z výše uvedeného důvodu, na základě konzultace s mou vedoucí bakalářské práce, jsem byla přivedena na myšlenku zpracování čistě teoretické formy práce.

Nyní je cílem mé práce proniknout do problematiky nadání a poukázat na možnosti, způsoby a metody vzdělávání nadaných žáků ve školských zařízeních i mimo ně.

Zdroje, které jsem pro vypracování své práce použila, jsou – v závislosti na uzavření knihoven kvůli vyhlášení nouzového stavu – z větší části v elektronické formě.

Práce má, jak už jsem výše uvedla, pouze teoretický charakter. Obsahuje 7 kapitol, které jsou dále členěny podle souvislostí do podkapitol.

Do úvodní fáze bakalářské práce zařazuji identifikaci základních pojmů souvisejících s nadáním, jako jsou vlohy, schopnosti a inteligence. Zaměřuji se také na jednotlivé modely nadání, které zpracovali uznávaní světoví odborníci z oblasti psychologie. Poukazuji na fakt, že nadání je komplexní pojem, který nesouvisí pouze s intelektuální stránkou osobnosti, ale lze jej specifikovat i do oblasti uměleckých dovedností, např. nadání hudební, pohybové či výtvarné.

V další kapitole se věnuji nadanému dítěti a jeho základním charakteristickým znakům, na základě kterých lze nadané dítě rozpoznat. Popisuji základní typy nadaných žáků, se kterými se v praxi můžeme setkat, vyhledávání nadaných dětí a jejich identifikaci a zároveň se snažím o shrnutí metod, kterými můžeme nadání u dítěte odhalit. V závěru uvedené kapitoly se zmiňuji o možných problémech nadaných dětí a o výchovných chybách rodičů.

V následující kapitole, nazvané Vzdělávání nadaných žáků, popisuji možné způsoby rozvoje nadaných žáků nejen ve školském zařízení, ale i mimo něj. Kapitolu dělím na vzdělávání ve škole, kde se zabývám vzděláváním v běžné škole, vzděláváním ve škole specializované na nadané žáky a individuálním vzděláváním a vzděláváním mimo školu, kde shrnuji základní mimoškolní střediska, která nabízejí podporu nadání ve volném čase. V kapitole zmiňuji osobní zkušenosti získané návštěvou Mensa gymnázia, jehož zřizovatelem je Mensa ČR a jehož hlavní činností je vzdělávání nadaných žáků, a dále pak informace o vzdělávání nadaných žáků na ZŠ Curie, které jsem získala z webových zdrojů.

Samostatnou kapitolu věnuji možnosti vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti vzdělávání nadaných žáků, které je velmi důležité pro efektivitu edukace.

V neposlední řadě svou práci obohacuji o dva zajímavé výzkumy, které byly v rámci tematiky nadaných realizovány. Popsala jsem longitudinální studii realizovanou pod záštitou Institutu pedagogicko-psychologického poradenství v ČR a druhý realizovaný výzkum na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v rámci bakalářské práce. Závěr kapitoly věnuji analýze krátkého dotazníku spokojenosti nadaných rodičů s institucemi rozvíjejícími nadání jejich potomků, který jsem rozeslala prostřednictvím sociálních sítí.

Nedílnou součástí mé práce tvoří strategické cíle vzdělávací politiky ČR do roku 2020 a návrh Strategie vzdělávací politiky ČR 2030+. Zmínila jsem také zprávu expertní skupiny

ustavené ministryní školství, mládeže a tělovýchovy, která v roce 2017 hodnotila plnění cílů stanovených ve Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2020.

2 NADÁNÍ

Zájem o nadané děti se objevil počátkem 20. století, kdy se střed zájmu posunul z dospělého člověka na dítě. Bylo tomu tak ve chvíli, kdy došlo k rozvoji sociální a vývojové psychologie. Díky vlivu různých odborníků se pohledy na nadání vyvíjely. V pracích R. J. Sternberga se podle Hříbkové (2009) předpokládalo, že děti do školy vstupují s rozdílnou úrovní svých schopností, každé dítě je jiné, má své silné a slabé stránky a otestování a diferenciaci by pro ně mohly být v kontextu rozvoje prospěšné. Důležitým mezníkem v zájmu o nadané se stal i vývoj inteligenčních testů. Podle Freemana (1985, In: Hříbková, 2009) mělo v USA na edukaci nadaných největší vliv vypuštění Sputniku do vesmíru v roce 1957, kdy se mluví přímo o vzniku pedagogiky nadaných. Za velké průkopníky v USA se však podle různých autorů považují L. M. Terman, který se zabýval popisem nadání, a L. S. Hollingsworthová, která se věnovala edukaci nadaných dětí pomocí experimentů. V Evropě se vliv pojí s reformní pedagogikou a rozvojem pedocentrismu. Zde bych mohla zmínit V. Příhodu, F. Čádu, F. J. Mönkse a zástupkyně alternativní pedagogiky M. Montessori a H. Parkhurstovou. Samostatná edukace nadaných podle Hříbkové (2009) počala v Evropě až koncem 20. století díky aktivnímu užívání inteligenčních testů v praxi.

2.1 Základní pojmy

Ze všeho nejdříve bychom si měli ujasnit význam a užití pojmu nadání. *Nadání* (*Begabung, gift, nadanie*) je odvozeno od kořene slova „*dát*“ (v češtině, němčině a slovenštině) a „*darovat*“ (v angličtině).

V českém jazyce má pojem *nadání* plno synonym, jako například *talent, vloha, schopnost, genialita*. Právě proto se často stává, že autoři užívají *nadání* a *talent* ve stejném významu. Autoři Kodým a Dočkal se (inspirováni psychologem Gagnem) pokusili o rozlišení těchto dvou pojmů a definují *nadání* jako vrozenou vlohu, schopnost a *talent* jako systematicky naučenou, rozvinutou schopnost.

Vlohy – „*Jde o vrozené předpoklady, potenciální faktor pro rozvoj schopností, k rozvoji dochází až v interakci s prostředím*“ (Nekonečný, 1995 In: Procházka, 2014).

Schopnosti – „*Vznikají na základě vloh v průběhu ontogenetického vývoje, jsou to relativně trvalé vlastnosti*“ (Nekonečný, 1995 In: Procházka, 2014).

Existuje řada definic pojmu *nadání*. Je ovšem těžké vybrat tu nejpřesnější. Každý autor vysvětluje pojem nadání jinak. Zmíním zde pár vybraných definic, počínaje definicí uvedenou v legislativě ČR.

Podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, (§ 27) se uvádí pouze to, že za nadaného se: *„považuje především žák, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech“*.

Důležitým pojmem je i mimořádně nadaný žák, který podle již zmíněné vyhlášky je: *„žák, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech“* (vyhláška č. 27/2016 Sb., 2016). Ve své práci budu užívat pojmy nadaný žák a mimořádně nadaný žák jako synonyma.

Někteří autoři se nejdříve pozastavují nad znaky z minulosti, jako např. Dočkal (2005), který uvádí: *„Čeho si vlastně naši předkové všímali a o čem přemýšleli, než to nazvali nadáním nebo talentem? Bezesporu to byly rozdíly ve výkonech jednotlivců“*. V. Dočkal tedy pracuje se svými úvahami a označuje nadání/talent jako něco (výkon, úspěšnost...), čím se jednotlivci odlišují.

Stejně jako Dočkal, i Hříbková (2010) zmiňuje minulost: *„člověk se stejně jako dnes setkával s tělesnými, psychickými a sociálními rozdíly mezi individui, skupinami lidí a všímali si kvantitativních a kvalitativních rozdílů při vykonávání stejné činnosti různými lidmi.“* Dále píše, že: *„těchto rozdílů, kdy jiný člověk vykonal činnost s mimořádnými výsledky, si čím dál více všímali a pokládali jej za ‚dar boží‘.“* Můžeme tedy vidět, že Dočkal i Hříbková vycházejí z historie, kdy se výše zmíněný „dar boží“ (nyní označený pojmem nadání/talent) již přirozeně objevoval.

Podle autorů Hartla a Hartlové, (2000): *„Nadání je soubor vloh jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností; nejčastěji používáno ve spojení s jedinci podávajícími nadprůměrné výkony při činnosti tělesné i duševní.“*

Monika Stehlíková (2018) uvádí, že o nadání mluvíme ve chvíli: *„když u jedince dochází k průniku nadprůměrné schopnosti, tvořivosti, zaujetí a angažovanosti“*. Zároveň s tím spojuje fakt, že: *„v činnosti, která s nadáním souvisí, pociťuje občas určitou lehkost, jako by mu šla ‚sama od sebe‘, a proto se k této činnosti vrací.“*

U definic všech výše uvedených autorů si můžeme všimnout společných znaků pro vymezení pojmu nadání/talent. Všichni píšou o jakémisi mimořádném, rozdílném výkonu,

kterým se liší jedinec od druhých. Pojí s nadáním i pojmy, jako jsou nadprůměrné schopnosti, tvořivost/kreativita, úspěšnost, výjimečnost. Můžeme si tedy všimnout, že nadání je zobrazováno jak v intelektuálních, tak v pohybových a v neposlední řadě i v kreativních činnostech.

2.1.1 Intelligence

S nadáním se pojí další důležitý pojem, kterým je *intelligence*.

Intelligence je velmi komplexní lidská schopnost, kterou lze těžce uchopit¹. Dokazuje to i fakt, že neexistuje pevně ucelená definice intelligence. Již ve 20. letech minulého století se ji pokusil definovat anglický psycholog Charles Spearman, který navrhl nejjednodušší model teorie intelligence. Jako obecný faktor intelligence označil g faktor, který je, jak vysvětluje Vágnerová (2016), založen na komplexu kognitivních mechanismů, které zajišťují veškeré porozumění souvislostem a vztahům. Pokud dokážeme vyřešit určitý druh problémů, dokážeme vyřešit i problémy jiného typu.

Různé mýty o nadaných hlásají, že nadaní žáci jsou žáci s vysokou hodnotou intelligence a ve škole se velmi dobře učí. Reálně ale intelligence není schopnost počítat složité matematické rovnice, ale jak můžeme níže v definicích světových odborníků vidět, spíš schopnost obecné praktičnosti jedince využívanou v běžném životě (schopnost přizpůsobit se, zpracovávat informace).

- J. P. Guilford – „*Intelligence je schopnost zpracovávat informace. Informacemi je třeba chápat všechny dojmy, které člověk vnímá*“ (Praus, Nedat).
- W. Stern – „*Intelligence je všeobecná schopnost individua vědomě orientovat svoje myšlení na nové požadavky, je to všeobecná duchovní schopnost přizpůsobit se novým životním úkolům a podmínkám*“ (Praus, Nedat).

Vágnerová (2016) sama vymezuje inteligenci jako: „*kompletní funkci, která zahrnuje:*

- *schopnost myslet a účelně zpracovávat dostupné informace,*
- *učit se ze zkušeností,*

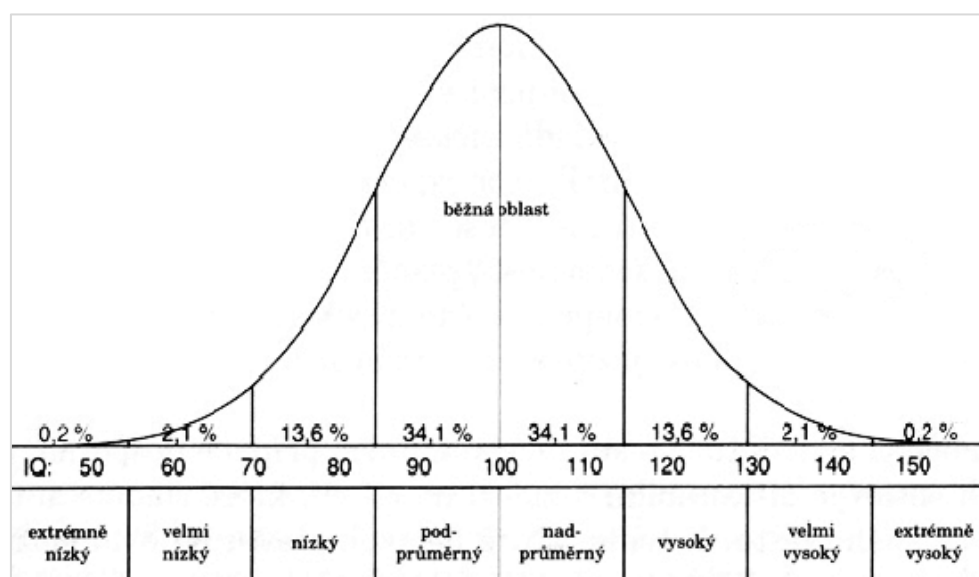
¹ Proto jí věnuji samostatnou kapitolu.

- *využívat svoje znalosti a schopnosti ke zvládnutí různých požadavků běžného a profesního života, popřípadě k jejich změně a k přizpůsobení prostředí svým potřebám, a k plánování a řízení svých aktivit“ (Vágnerová, 2016).*

Americký psycholog R. G. Cattell na základě výsledků psychometrického měření rozdělil inteligenci na:

- Fluidní. Zahrnuje vrozené dispozice, které aplikuje při řešení nových situací.
- Krystalickou. Je závislá na dosud získaných znalostech, naučených strategiích a způsobech řešení problémů.

Rozložení inteligence znázorňuje tzv. Gaussova křivka. Můžeme vidět, že největší oblast křivky zahrnuje populaci s podprůměrnou a nadprůměrnou inteligencí. Menší zastoupení je poté v pásmech nízké inteligence nebo vysoké inteligence.

Obrázek č. 1: Gaussova křivka rozložení inteligence

Zdroj: (Praus, nedat.)

Mensa ČR uvádí tato intelektová pásma:

- IQ 89 a méně – Podprůměr
- IQ 90–110 – Průměr
- IQ 111–119 – Nadprůměr
- IQ 120–129 – Intelektově nadaný
- IQ 130 a více – Mimořádně intelektově nadaný

V kapitole Modely nadání popíšu jednotlivé teorie nadání podle světových odborníků a dokážu, že s nadáním jednotliví odborníci spojují i další schopnosti, nejen intelektové.

2.2 Modely nadání

Současná odborná literatura zřídka nachází přesnou a jednotnou definici nadání a častěji pro lepší popis zmiňuje modely různých psychologů, kteří se nadáním, talentem a inteligencí zabývali. Mluví o vícesložkovém přístupu, kdy uvažuje o vzájemném působení osobnostních faktorů jedince a faktorů přicházejících z vnějšího okolí. V jednosložkovém přístupu k nadání se řeší pouze míra inteligence, což oproti vícesložkovému přístupu neřeší nadání v širším kontextu věci. Oba přístupy se však nevylučují, dokonce se vzájemně obohacují. Níže se zaměřím na odborníky vícesložkového přístupu, a to na psychologa R. Sternberga a jeho významný pentagonální model nadání, zpracovaný v rámci kognitivního přístupu k nadání, Renzulliho tříkruhovou koncepci nadání, zaměřující se na výkon jedince, dále na něj navazujícího Mönkse a diferenciovaný model F. Gagného.

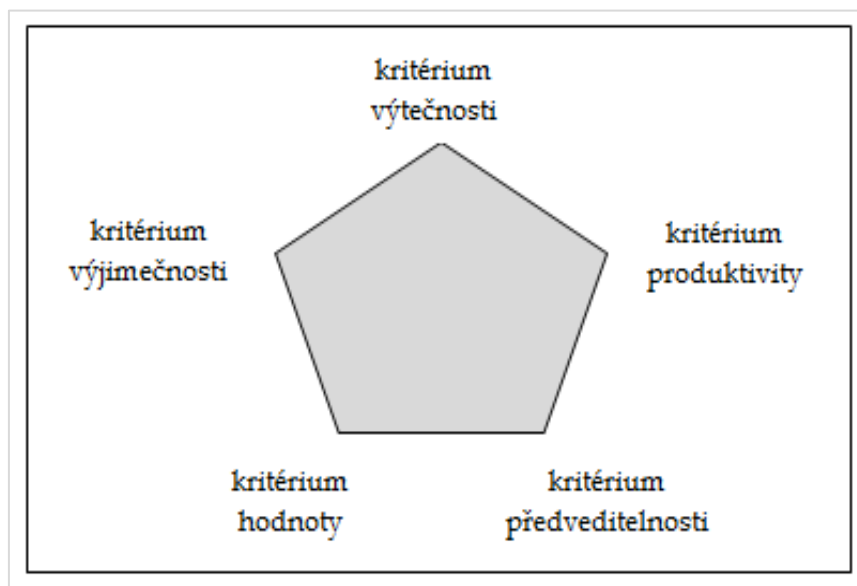
2.2.1 Kognitivně orientovaný model

Robert J. Sternberg, známý svým pentagonálním modelem nadání, vymezuje nadání podle 5 obecných kritérií, předpokladů, které musí vykazovat jedinec označený za nadaného:

- Kritérium excelentnosti neboli také výtečnosti – Jedinec podává v porovnání s vrstevníky nadprůměrné výsledky.
- Kritérium vzácnosti neboli výjimečnosti – Individuum charakterizované jako nadané vykazuje schopnosti na vysoké úrovni, které se u jedinců objevují pouze zřídka.
- Kritérium produktivity – Jedinec je označen jako nadaný v případě, že jeho jednání umožňuje produkci komplexního díla, v tomto případě Sternbergovi postačí pouze potenciál k produktivitě.
- Kritérium demonstrovatelnosti neboli předveditelnosti – Superiorita jedince musí být dokazatelná pomocí jednoho či více validních a reliabilních testů.
- Kritérium hodnotnosti a užitečnosti – Kritérium je splněno, pokud jedinec vykazuje nadprůměrné schopnosti užitečné a smysluplné pro sebe či společnost (Hříbková, 2009).

Autorka Lenka Hříbková (2009) ve své publikaci poukazuje na to, že podle výše zmíněných kritérií Robert J. Sternberg uvažuje o nadání nejen v dětském věku, ale že tato kritéria postihují vývoj ve značné míře od dětství do dospělosti. Je obtížné vysvětlit uvažování o nadání jako o stabilním jevu, protože některé děti identifikované jako nadané a zařazené do speciálního vzdělávacího programu již v dospělosti tyto mimořádné výkony

nepodávaly a naopak. Proto je rozděleno nadání jako latentní (potenciální) a manifestované (aktuální) a oproti tomu je chápáno jako objektivní tvořivost v dospělosti.

Obrázek č. 2: Sternbergův pentagonální model

Zdroj: (Sternberg, 2002)

Významnou teorií pro kognitivní přístup k nadání se stala Sternbergova triarchická teorie inteligence (tri = tři, archi = kontrolované, ovládané), ve které se snaží rozeznat prvky neboli komponenty našich myšlenkových procesů, které jsou podstatné pro úspěšné řešení úkolů.

Podle této teorie má inteligence 3 stránky, které se vážou k vnitřnímu světu, ke zkušenosti jedince a světa kolem něj. Teorie sestává ze třech sub-teorií, které se vzájemně prolínají. Jsou jimi sub-teorie komponentová (zabývá se strukturou myšlenek a myšlenkových operací), zkušenostní (sleduje závislost zkušenosti na inteligenci) a kontextuální (zabývá se vlivem kultury a prostředí na jedince) (Šalenová, 2007).

Nejvíce do hloubky je propracovaná teorie komponentová, která se dělí do dalších složek, a to jsou metakomponenty, komponenty, které slouží k získávání znalostí, a komponenty výkonové. „*Metakomponenty* (kterých Sternberg uvažuje nejméně osm) *zajišťují plánování, sledování a hodnocení činností a výkonů jedince*“ (Hříbková, 2009). Výkonové komponenty přímo uskutečňují strategie řešení problému buď tzv. *kódováním*, kdy podle Sternberga „*je třeba kódovat každý člen problému, což zahrnuje vnímání členu a vybavení informace o něm, poté usuzujete na vztah mezi nimi*“ (Sternberg, 2002), dále *mapujete „vztahy mezi elementy na základě zjištění vztahu mezi jinými elementy“* (Hříbková, 2009) a nakonec *aplikujete* (přenášíte) vztahy jednotlivých tříd prvků na jiné. Nadání žáci

nejefektivněji užívají komponentu získávání znalostí, což je proces užívaný k běžnému učení. Zde funguje také princip kódování a tj. selektivní kódování, kdy si vybíráme mezi potřebnými a nepotřebnými informacemi. Dále selektivní srovnávání, díky kterému lze zařadit nové informace do systému původně zjištěných (Hříbková, 2009).

Zkušenostní sub-teorie je druhou sub-teorií, ve které Sternberg odráží přesvědčení, že rozdílná míra zkušenosti jedince ovlivňuje schopnost řešení problému. Autor rozlišuje *relativní novost* úkolu a *relativní známost*. Pro člověka, který je se situací seznámen, je řešení situace snazší než pro člověka, pro kterého je situace nová. Z této teorie vyplývá, že větší nárok na inteligenci mají nové, dosud neznámé úkoly, protože vyžadují více úsilí při řešení. Toto zatěžování podle Sternberga není šťastné, hovoří v této souvislosti o „zahlcení“ inteligence (Šalenová, 2007).

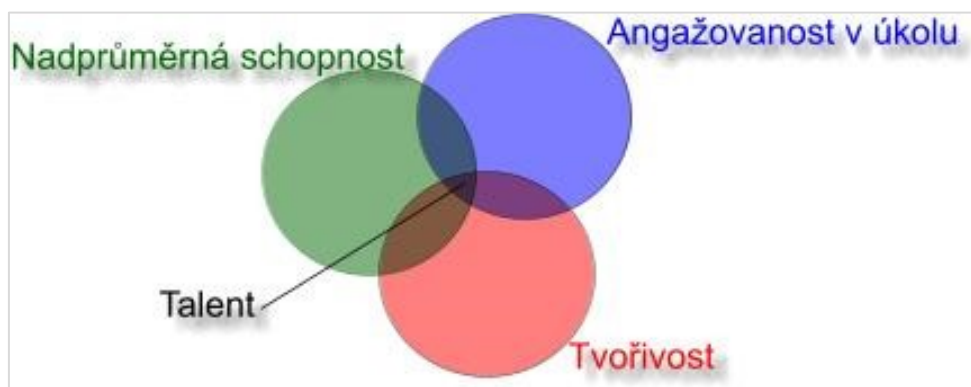
Kontextuální teorie se zabývá vztahem inteligence člověka k vnějšímu světu, kdy popisuje 3 cíle. Nejprve přizpůsobení se na prostředí nacházející se kolem něj, což je podle Sternberga nejjednodušší pro jedince s praktickým nadáním, protože dokážou rozlišit dle něj „*nepsaná pravidla, která vedou ke správnému řešení problému*“ (Hříbková, 2009). Dále je zde selekce, díky které dokážou rozlišit, kdy je třeba se přizpůsobit a kdy nikoliv, a v neposlední řadě je posledním cílem utvářet si prostředí, aby bylo vhodné pro řešení problému, protože „*ne každý opouští prostředí, které mu z různých důvodů nevyhovuje, ale začne ho modifikovat*“ (Hříbková, 2009) k obrazu svému.

2.2.2 Model orientovaný na výkon

Podle Renzulliho (1986) se „*nadání skládá z interakcí mezi třemi základními shluky lidských vlastností – tedy nadprůměrné obecné schopnosti, angažovanosti v úkolu a vysoké úrovně tvořivosti. Nadané a talentované děti jsou ty, které mají nebo jsou schopny rozvinout tuto sadu schopností a použít je v jakékoliv společensky hodnotné oblasti.*“

Podle této definice sestavil model tří shluků, které spolu navzájem interagují. Jejich interakce je podmínkou, protože žádný z nich nemůže samostatně tvořit nadání. Jsou jimi: nadprůměrná schopnost (above ability), kam patří verbální a numerické usuzování, prostorové vztahy, paměť a slovní plynulost (Renzulli, 1986). Druhým shlukem je angažovanost v úkolu (task commitment), což Renzulli považuje za jistou podobu motivace a tvoří ji vlastnosti, jako jsou například vytrvalost, trpělivost, sebedůvěra a víra ve vlastní schopnosti zvládnout obtížný úkol. Za třetí shluk označuje tvořivost, nebo také originalitu myšlení, která v sobě nosí i flexibilitu a fluenci. Na obrázku č. 3 je schematicky znázorněn

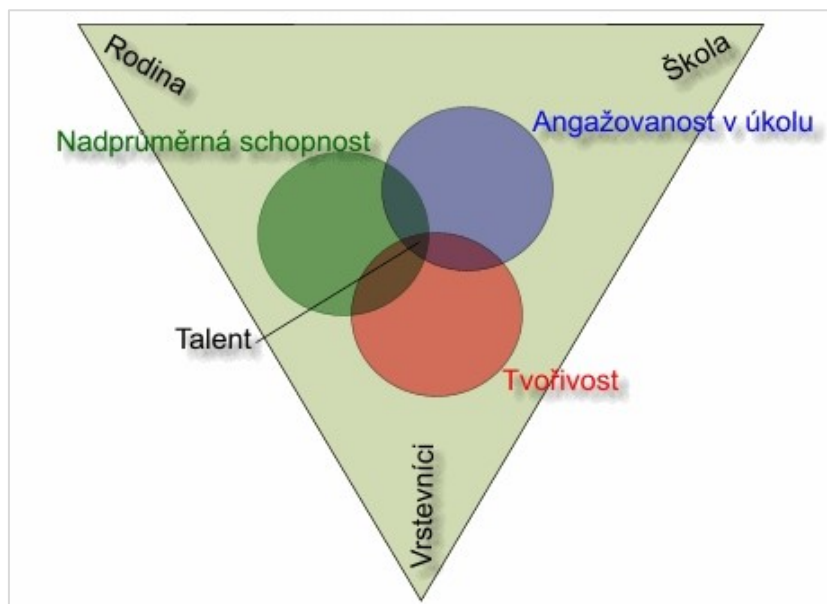
Renzulliho model. Můžeme vidět tři vzájemně se prolínající kruhy. V jejich průniku je vyznačen talent.

Obrázek č. 3: Renzulliho model tří shluků

Zdroj: (Machů, 2005)

Renzulliho model dále propracoval F. J. Mönks, který nadání pojímá jako vzájemné působení výše zmíněných tří shluků (nadprůměrné schopnosti, angažovanosti v úkolu a kreativity), které ale navíc ovlivňují tři primární socializační činitelé – rodina, vrstevníci a škola. V případě, že těchto šest činitelů do sebe zapadá, můžeme hovořit o vysokém nadání.

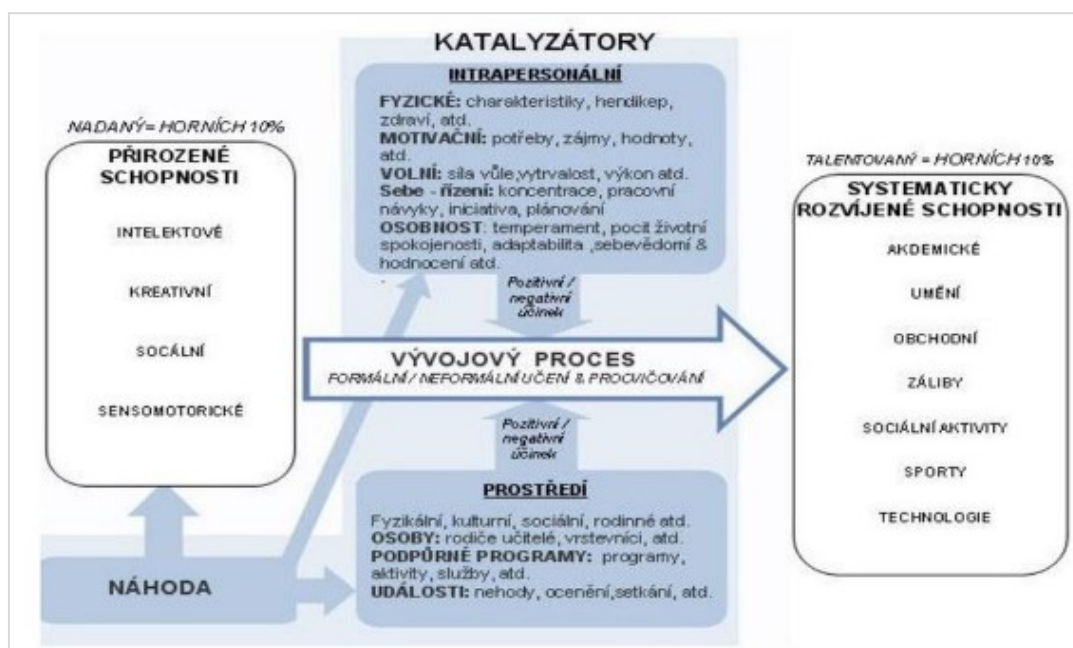

Obrázek č. 4: Mönksův triadický model z Modely nadání

Zdroj: (Modely nadání, ©2020)

2.2.3 Diferenciovaný model

Psycholog Gagné na rozdíl od výše zmíněných psychologů nevnímal nadání a talent jako synonyma. Nadání je podle Gagného vrozená, přirozená schopnost, vloh, kdežto talent definuje jako naučenou, rozvinutou schopnost. Jak můžeme vidět se schématu modelu Gagného teorie, schopnosti jsou základem nadání i talentu. Schopnosti jsou rozvíjeny (ať už pozitivně, či negativně) interpersonální katalýzou (tj. motivace nebo sebedůvěra) nebo katalýzou prostředí (tj. škola, rodina, společnost). K nadání patří schopnosti intelektové, tvořivé, socioafektivní, senzomotorické a pak ostatní (neprozkoumané hlouběji), jako např. dar léčit. K talentu Gagné řadí např. umění, sporty, řemesla, vzdělání. Pokud se tedy objeví jedna nebo více přirozených schopností, pak praxí, tréninkem a učením dojde díky působení katalýzy interpersonální a katalýzy prostředí k výskytu talentu. Můžeme zde vidět, že nadané osoby nemusí být talentované, ale talentované jsou vždy nadané. V případě, že se neprojeví žádné schopnosti v oblasti nadání, nemůžeme hovořit o talentu (Longitudinální výzkum nadaných žáků, ©2020).

Obrázek č. 5: Gagného diferenciatní model talentu a nadání

Zdroj: (Longitudinální výzkum nadaných žáků, ©2020)

2.3 Druhy nadání

Jak jsem již zmínila, existuje velké množství definic pojmu nadání. Stejně tak je to s tím, jak různí autoři nadání klasifikují.

Například Hříbková (2009) rozděluje dva typy klasifikace, a to klasifikaci horizontální a klasifikaci vertikální. V horizontální podle ní jde o členění podle druhů činnosti. Rozděluje nadání na nadání hudební, výtvarné, jazykové, matematické, sportovní. Říká, že každé z nich ještě můžeme dál členit do obecnějších skupin – intelektové nadání jako nadání pro vědu se prý obvykle člení na matematické, jazykové, organizační, vědecké a technické. U vertikální klasifikace jde nadání podle Hříbkové rozdělit podle stupně aktualizace – latentní (potenciální) a manifestované (aktuální). Aktuální nadání chápe jako výkony podávané v současné době, latentní nadání v budoucnosti umožní vyšší výkony.

Vladimír Dočkal (2005) rozebírá mnohem více do hloubky jednotlivé druhy nadání. Rozlišuje je na intelektové (rozumové), umělecké, pohybové a v neposlední řadě praktické nadání.

Intelektové nadání ještě rozlišuje úžeji – jazykový talent, matematický talent, nadání pro vědeckou práci a nadání pro technickou vědu. V intelektovém nadání podle něj hraje největší roli rozumová schopnost.

Co se týče uměleckého nadání, řadí sem hudební talent, výtvarné nadání a literárně dramatický talent. Každé z těchto nadání se vyznačuje jinou mimořádnou schopností – hudební talent např. mimořádným hudebním sluchem, literárně dramatický talent zase obsahuje vrchol v oblasti verbální tvořivosti.

Dalším nadáním z širšího hlediska je pohybové nadání, mezi které Dočkal řadí taneční nadání, ve kterém je důležité kromě pohybové schopnosti také umělecké cítění; sportovní nadání, při kterém musí být sportovec fyzicky zdatný a zároveň být psychicky schopný podat výkon tam, kde na tom záleží.

Jako poslední druh nadání kvalifikuje praktické nadání. To dále dělí na manuální, které klade důraz na tělesné dispozice a pohybové schopnosti se zaměřením na předměty; organizační nadání, jehož schopnost spočívá v řízení lidí; pedagogické nadání, vyžadující řadu předchozích schopností, jako jsou organizační schopnosti, empatie, schopnosti komunikovat a vyjadřovací schopnosti; pečovatelské nadání, jehož podstata spočívá především v zájmu o život a osudy jiných.

3 NADANÉ DÍTĚ

Každé dítě je jiné, má své specifické vlastnosti a chování. Nadaní žáci jsou sice „škatulkováni“ do společné skupiny „nadaní“, ovšem stejně tak jako je to například u dětí s poruchami autistického spektra, ani dvě nadané děti nebudou vykazovat stejnou variaci charakteristických prvků.

3.1 Charakteristika

Abychom mohli nadané dítě rozvíjet a vzdělávat, musíme nejprve znát charakteristické znaky, na základě, kterých je můžeme rozpoznat.

V odborné literatuře zabývající se nadanými žáky nechybí výčty charakteristických znaků nadaných žáků. Například Hříbková (2009) dělí tyto znaky na kognitivní, nekognitivní.

Kognitivní charakteristiky člení na intelektové, tvořivé a na paměť. V rámci intelektových charakteristik můžeme říct, že nadané děti převážně získávají informace samostatně pomocí encyklopedií a moderní technologie, zajímají se o vztahy příčin a následků, mají rozmanité kritické myšlení a delší koncentraci pozornosti než běžné děti. Do tvořivých charakteristik nadaných dětí řadíme jejich rozvinutou fantazii, imaginaci, intelektuální zvědavost a hravost, originální řešení úkolů. Paměť nadaných žáků je vynikající, jsou dobrými pozorovateli a zapamatují si detaily. Svoji pozornost věnují především jevům, které je zaujmou.

Nekognitivní charakteristiky člení na motivační, emocionální a sociální. U nadaných dětí převažuje vnitřní motivace nad vnější motivací, vynikají i ve výjimečné vytrvalosti při výkonu činností. Co se týče emocionální stránky, nadané děti mají zvýšenou potřebu emoční podpory, jsou citlivé, až přecitlivělé, vedle vrstevníků může jít až o dojem, že jsou méně emočně vyspělé. Při obhajobě názorů se nám mohou jevit jako impulzivní osoby s expresivním vyjadřováním. V sociální skupině má nadaný jedinec potřebu volnosti a aktivity, většinou zastupuje extrémní pozici, vyvíjí tlak na okolí ke zvýšené pozornosti vzhledem ke své osobě. Ke komunikaci vyhledává především starší děti. Nadaní jedinci bývají sociálně „naivní“ a důvěřiví. Hříbková (2009) také uvádí, že nemusí být u nadaného dítěte přítomny všechny výše zmíněné znaky.

Forčík s Forčíkovou (2007), stejně jako Stehlíková (2018) uvádějí kromě znaků, jaké uvedla Hříbková (2009), také nerovnoměrný vývoj u některých nadaných dětí mezi

kognitivní, emocionální a sociální stránkou. Motorické schopnosti a emočně-sociální vyspělost často zaostávají za intelektovými schopnostmi.

3.2 Typologie

Psycholog Betts a Neihartová (1988) rozlišují 6 typů nadaných žáků.

- Úspěšně nadaný žák – Jedná se o žáka, který nemá ve škole problémy ani s učením, ani s chováním, komunikuje s dospělými a je poslušný.
- Vysoce tvořivé nadané dítě – Tento typ nadaného dítěte je velice často hůře přizpůsobivý, má tendenci opravovat dospělé a vymýšlet nová pravidla. Obtížně se podrobuje pevnému školnímu systému a vyznačuje se také konfliktním chováním.
- Nadané dítě maskující své schopnosti – Toto dítě má strach z nepřijetí vrstevníky, proto své nadání schovává nebo maskuje. Mívá často velmi nízké sebevědomí.
- Ztroskotaný, odpadnutý žák – Zde se jedná o žáka, který má pocit, že mu nikdo nerozumí, proto vstupuje do konfliktu s dospělými, vrstevníky, bývá často frustrovaný a bez motivace. Ve škole vychází spíše jako průměrný žák s nevyrovnanými výsledky. Vyrušuje nebo rezignuje na jakoukoliv činnost.
- Nadaný žák s určitou vývojovou poruchou – V tomto případě se jedná o tzv. dvojí výjimečnost, kdy dítě vykazuje nadání, které je zároveň spojeno s nějakým druhem vývojové poruchy, jako jsou specifické poruchy učení, specifické poruchy chování (ADD, ADHD) nebo Aspergerův syndrom. Tento typ nadaného žáka jde obtížně rozpoznat.
- Autonomní nadané dítě – Z nastaveného školního systému čerpá maximum pro svůj užitek, bývá samostatné, zdravě sebevědomé a autonomní.

Šárka Portešová ve svém článku uvádí, že tato typologie podle Bettse a Neihartové nemá sloužit k „zaškatulkování“ jedince, nýbrž k možným variantám typu nadaného dítěte, se kterým se může učitel/odborník/rodič setkat (Portešová, ©2020).

3.3 Vyhledávání nadaných dětí a jejich identifikace

Nyní bychom podle výše zmíněných charakteristik a typologie mohli nadané dítě zčásti poznat. Za primární „rozpoznavatele“ nadání považuje mnoho odborníků především rodinu, která s dítětem tráví nejvíce času již od narození a měla by si všimnout odchylek v chování či vývoji dítěte. V další řadě učitelé, kteří se podílí na vzdělávacím procesu žáka a mohou si tak všimnout odchylek týkajících se učebního procesu dítěte. V neposlední řadě jsou důležití vrstevníci (spolužáci, kamarádi), kteří dítě znají z pohledu sociální stránky.

V ČR se identifikace neprovádí v plošném měřítku. Na základě požadavku školy či zákonných zástupců ji na odborné úrovni provádí pedagogicko-psychologické poradny, které poté doporučí vhodný způsob vzdělávání (Procházka, 2014).

Hříbková (2009) vymezuje pojmy vyhledávání, identifikace a výběr nadaných.

„Vyhledávání nadaných je možné vymezit jako postup, jímž se zjišťuje adekvátnost účasti žáků (studentů) v edukační nabídce, která byla určena pro tuto populaci.“

„Identifikací se nejčastěji rozumí proces vyhledávání dětí, které svým osobním potenciálem, dalšími předpoklady a chováním vyhovují požadavkům pro vstup do rozvíjející edukační nabídky určené pro nadané děti.“ Upřesňuje zde, že při identifikaci jde spíše o objevení skrytého nadání u dětí mladšího školního věku, které mají výsledky odpovídající průměru.

Laznibatová (2001) uvádí, že je třeba vyhledat nadané děti a věnovat se jim ještě před vstupem do školy, protože do 6. roku života dochází k velkým vývojovým změnám.

3.3.1 Metody identifikace

Podle Fořtíka a Fořtíkové (2007) můžeme identifikační metody rozdělit na objektivní a subjektivní. Objektivní metody zahrnují IQ testy, standardizované testy výkonu a didaktické testy. Subjektivními metodami posuzují rodiče, učitelé, spolužáci nebo nadaný žák sám.

Hagen, Tuttle, Becker, Sousa, Clark (In: Hříbková, 2009) uvádějí, že existují dvě až tři etapy procesu identifikace:

- Nominační etapa – Jde o subjektivní metodu, kdy rodiče, učitelé či další laické osoby usoudí, že dítě potřebuje speciální edukační proces. Dítě poté přihlásí u specializovaných odborníků, kteří provedou odborné posouzení. V této fázi můžeme použít i formu výběru na základě školních známek. V tomto případě ale, jak uvádí Hříbková (2009), nebudou výsledky validní,

protože každý učitel si stanovuje své vlastní klasifikační podmínky. Další možností je v této etapě i výběr na základě účasti na soutěžích. Jedná se o velmi oblíbenou a často využívanou metodu.

- Screening – Jedná se o objektivní metodu prováděnou příslušnými odborníky. Provádí se na základě skupinových metod a pomocí analyzování informací o přihlášeném dítěti. Při této etapě se využívá informací získaných od blízkých osob pomocí dotazníků.
- Etapa individuálních metod – Tuto metodu provádějí taktéž specializovaní odborníci, a to formou pedagogických a psychologických testů, např. testů inteligence, didaktických testů, analyzováním portfolií či testy divergentního myšlení a tvořivosti. Jak zmiňuje Hříbková (2009), důležité informace pro identifikaci nadaného získáme z motivačního dotazníku, u menších dětí se jedná o tzv. metodu projektivního interview.

Poradenští pracovníci používají především tradiční psychometrický přístup, který je zaměřen na intelektový potenciál jedince a jeho schopnosti. *„Základním předpokladem tohoto přístupu je, že inteligence představuje jakousi mentální sílu, jež se uplatňuje v celém spektru lidských činností a může být měřena pomocí toho, jak úspěšně je daný jedinec schopen řešit jednotlivé kognitivní úlohy“* (Mudrák, 2015).

Dále využívají běžné všeobecně používané testy inteligence: Stanford–Binet – IV, WISC-III, WAIS-III, RAVEN – Ravenovy progresivní matice nebo testy speciálních schopností: test komplexních jazykových schopností, testy pozornosti, testy hudebního nadání či testy tvořivosti.

IQ testy jsou stále nejzákladnější identifikační metodou. Zajišťuje je především Mensa ČR, organizace podporující nadání, ale právě i psychologové v pedagogicko-psychologických poradnách. *„Test není závislý na nabytých vědomostech, kulturním, jazykovém a společenském zázemí. Jedná se o vyhledávání logických vazeb mezi grafickými symboly“* (O testování, ©2020). Testování v Mense ČR je zpoplatněné a je třeba se na test předem objednat. Nabízí 3 různé formy testování, a to:

- Testování veřejné – Vyhlásí se termín, na který se zájemci předem přihlásí.
- Školní testování – Testování probíhá na školách pro zaměstnance nebo žáky konkrétní školy.

- Individuální testování – Je určeno pro osoby, kterým nevyhovují vyhlášené termíny testování nebo nemohou být testováni s více lidmi najednou (O testování, ©2020).

V testech inteligence se měří tzv. inteligenční kvocient (IQ). Tento termín poprvé použil německý psycholog W. Stern v návaznosti na práce A. Bineta. W. Stern definuje:

$$IQ = 100 \times (\text{mentální věk} / \text{chronologický věk})$$

Mentální věk určuje schopnost řešit nejnáročnější úkoly, které jsou jedinci nastoleny v závislosti na tom, co by měl ve svém chronologickém věku zvládnout. Normu průměrné inteligence W. Stern určil jako hodnotu IQ 100.

Podle různých autorů není (z hlediska komplexnosti) užívání pouze testů inteligence pro určení nadání nejšťastnější.

3.4 Možné problémy nadaných dětí

S darem, který nadaní od přírody získali, se pojí i časté problémy. Tam, kde příroda přidá, někde občas ubere. Jak jsem již zmínila, u nadaných jedinců se vyskytuje nerovnoměrný vývoj mezi kognitivní, sociální a emocionální stránkou osobnosti, což může vést k řadě komplikací. Jedinci s vysokým intelektem mají často problémy s běžnými manuálními úkony nebo v komunikaci s vrstevníky. Mimo komunikace s ostatními mohou mít problém i s vnitřním sebepojetím.

Stehlíková (2018) ve své knize poukazuje na Maslowovu pyramidu potřeb. Každý z nás má určité lidské potřeby, které Maslow rozdělil do pyramidy. Podle Maslowa (2014) jsou na nejnižší příčce potřeby tělesné (potřeba jíst, pít, spát atd.), nad ní stojí potřeba bezpečí, jako třetí je potřeba lásky, poté potřeba úcty a uznání a nejvýše je potřeba seberealizace. Předpokladem této pyramidy je, že pokud dojde k uspokojení potřeb na nižší úrovni, může dojít k uspokojení potřeb vyšších. Upozorňuje na to, že většina lidí se pohybuje na nižších úrovních (od potřeb tělesných až po pocit bezpečí) a o seberealizaci tolik neusiluje. U nadaných jedinců je to jiné. Ze své zkušenosti Stehlíková (2018) uvádí, že na konzultacích slýchává od rodičů, že nadané děti jsou zaujaté svou myšlenkou a často zapomínají na základní fyziologické potřeby hladu, žízně, spánku. Nadaní se svou slabší emoční stránkou usilují spíše o uspokojení vyšších potřeb, jako je láska a úcta. Dokonce se u nich s tendencí k naplnění pocitu seberealizace setkáváme již od útlého věku.

S nadáním se pojí i touha být ve všem dokonalý. Perfekcionismus je další negativní vlastností nadaných. Fořtík (2007) uvádí, že: „asi tak 15–20 % vysoce nadaných dětí

významně brzdí perfekcionismus v některé etapě akademické dráhy, někdy i v pozdějším životě“.

Mezi další obtíž můžeme zařadit i existenciální frustrace, kdy může dojít k tomu, že jedinec nerozumí lidem kolem sebe, jejich myšlenkám a motivacím. To v něm vyvolá stav, kdy pochybuje o své existenci, ztrácí veškerý smysl, protože zde pro něj není dostatek podnětů, které neustále potřebuje. Jedincům kolem to může přijít úsměvné, pro nadaného se však jedná o zásadní problém.

Ze sociálního hlediska se stává problémem právě nepochopení nadaného, který se může jevit jako něčím odlišný od ostatních. Nadaný vyhledává komunikaci spíše s dospělými nebo se staršími spolužáky.

3.4.1 Výchovné chyby rodičů

Role rodiny je při rozvoji nadání klíčová. Při působení na nadaného považujeme za nezbytnost zvážit veškeré výchovné a vzdělávací praktiky. Důležité je pro rozvoj jedinců i emoční klima v rodině (Mudrák, 2015). Rodiče se občas dopouštějí různých výchovných chyb, které si vůbec neuvědomují.

Důležitým aspektem při rozvoji nadání je motivace, která by měla přicházet ze strany rodičů, stejně jako podpora. Občas se stává, že rodiče své děti přehnaně chválí za jejich výkony, což může způsobit až nesamostatnost dítěte v provádění úkolů (Rimm, 2003 In: Mudrák, 2015). Z druhé strany však může docházet k podhodnocování potenciálu dítěte a nedostatečné stimulaci, díky čemuž se může stát, že se výjimečný potenciál dítěte vůbec neprojeví (Mudrák, 2015). Obtíž se může jevit i ve chvíli, kdy je dítě zahlceno velkým množstvím řízených aktivit znemožňujících mu vlastní tvorbu, což pro nadaného může znamenat další zbytečnou frustraci. Rodiče také mnohdy dítěti předsouvají své „sny“, které si během života nesplnili. Psychologové se pak v praxi setkávají s případy, kdy např. děti studují gymnázium, hrají fotbal nebo se účastní letního tábora zaměřeného na prvky jenom proto, že to rodiče chtěli.

I přesto, že se při výchově nadaných objevuje řada nejistot a pochybností, dostatečná informovanost by rodičům mohla pomoci.

4 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ

Ve chvíli, kdy rozumíme pojmům nadání, inteligence, známe charakteristické znaky, podle kterých dokážeme nadané dítě identifikovat specializovanými metodami, můžeme jej začlenit do (pro něj vhodného) edukačního procesu. Každé dítě je jiné a každý rodič volí takovou cestu, kterou považuje pro své dítě za nejlepší.

Vzdělávání nadaného žáka upravuje níže uvedená legislativa:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění, v odstavci: Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných,
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, v platném znění.

Pro nadaného žáka je nejnütnější vytvořit na základě správných metodik takové prostředí, které jej bude v silných i slabších stránkách posouvat a rozvíjet. Je třeba zohlednit všechna specifika žáka a vybrat tak tu nejlepší formu výuky.

Co nadané dítě ve škole potřebuje? Podle Stehlíkové (2018) má dítě ve škole 3 hlavní oblasti potřeb:

- *„Erudovaného, otevřeného a empatického učitele, který nepředstírá, je zapálený pro svůj předmět, umí přiznat chybu, nekritizuje žáky, ale mluví o chybách, které udělali.*
- *Obsah a metody vzdělávání uzpůsobené jeho potřebám. Mezi tyto metody bychom mohli zařadit projektové vyučování, skupinové práce, individuální práce, problémové vyučování, propojování školy se světem mimo ni.*
- *Osobnostní a sociální výchovu (včetně školního klimatu).“*

Podle Všeobecné deklarace práv nadaného dítěte, ustanovené Barbarou Clarkovou v roce 1955, má nadané dítě právo např:

- *„být podporované prostřednictvím adekvátních zkušeností pro vyučování dokonce i tehdy, když ostatní děti stejného věku či ročníku nejsou schopné z těchto zkušeností profitovat;*
- *na předkládání nových, pokrokových a vyzývavých myšlenek a koncepcí bez ohledu na materiály a možnosti určené dětem stejného věku či ročníku;*
- *učit se tempem, které mu vyhovuje, a tedy i rychleji než jeho vrstevníci;*

- *být učeno poznatkům, které ještě neovládá, namísto toho, aby bylo znova učeno názorům, pojmům nebo koncepcím, které již zvládlo;*
- *být zařazené do skupin a kontaktovat se s ostatními nadanými dětmi po dobu některých částí vyučování, aby mohlo být pochopeno, podporováno a podněcováno“* (Havigerová, 2011).

Dítě by tedy mělo být vzděláváno v takovém systému, který by jej nezpomaloval a neomezoval v přidělu poznatků. Vzdělávání by mělo být poskytováno pomocí materiálů pro něj potřebných a umožněno se spolužáky i z vyšších ročníků, pokud se s nimi v určité oblasti vědění ztotožňuje.

V dnešní době máme spoustu možností, kde dítě s nadáním vzdělávat. Každá instituce má jistě svá pro a proti, proto je jen na rodičích, jakou variantu zvolí. Pro nadané je důležité jak vzdělávání ve škole, tak i mimo ni. V ČR můžeme najít plno sdružení, klubů, center, která se specializují na nadání a která pořádají různé soutěže, workshopy, přednášky, které může žák navštěvovat ve svém volném čase.

V ČR je možnost díky inkluzi vzdělávat nadané v běžných školách. Zároveň disponujeme i řadou škol zaměřených pouze na nadané a v neposlední řadě je tu možnost domácího vzdělávání.

4.1 Vzdělávání ve škole

Se vzděláváním nadaných žáků, jakožto žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, se pojí pojem individuální vzdělávací plán (dále IVP), pokud to žakovy vzdělávací potřeby vyžadují).

„Individuální vzdělávací plán je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka, přičemž vychází ze školního vzdělávacího programu a je součástí dokumentace žáka ve školní matrice“ (Vyhláška č. 27/2016 Sb., 2016).

IVP podle vyhlášky vypracovává škola ve spolupráci s poradenským zařízením a zákonným zástupcem. Škola musí s IVP seznámit pedagogické pracovníky, kteří jsou povinni se jím řídit.

4.1.1 Vzdělávání nadaných žáků v běžné škole

V tomto případě musí jít o důslednou práci s nadaným, jedinec se nesmí ponechat v běžné třídě bez povšimnutí. Je nutné, aby škola zařídila včasné informování učitelů, jakými způsoby a metodami je možné dítě rozvíjet, rozšířit výukové materiály připravené pro ostatní

žáky. Nevýhodou bývá neumožnění věnovat se naplno nadanému žákovi vzhledem k ostatním žákům. Učitelé musí trávit více času zpracováváním dalších úkolů pro nadaného žáka. Výhodou ovšem bývá to, že si nadaný jedinec nemusí zvykat na nový kolektiv. Učitelům pomáhá spolupráce se speciálním pedagogem, který plány pro nadané může vypracovávat za ně (Možnosti práce, ©2020).

Druhou možností, jak vzdělávat nadané dítě v běžné škole, je odcházení žáků na část dne do jiné třídy. *„Nadané děti odcházejí každý den nebo každý týden ke společné výuce s dalšími nadanými dětmi a opět se vrací na další předměty do své kmenové třídy. V těchto nově vytvořených skupinách mají speciální učitele, kteří je v daných oblastech vzdělávají“* (Možnosti práce, ©2020).

I to s sebou nese různá pozitiva i negativa. Nadaným žákům může (v oblasti sociální stránky) pomoci, když se občas sejde s „podobným člověkem“ (nadaným), jako je on sám. Ovšem tato varianta je výhodná v tom, že zároveň s tím neztratí vazby se spolužáky z běžné třídy. Práce speciálního pedagoga ve vyčleněné skupině nadaných bude efektivnější. Zároveň však tímto „stěhováním“ může dojít k narušení chodu třídy a demotivaci ostatních žáků z důvodu nepochopení tohoto „dvojího“ vzdělávání.

Specializované třídy se sice vyskytují pouze ve větších městech, ale organizace tohoto typu vzdělávání patří mezi nejjednodušší. Speciální pedagogové pracují s homogenní třídou a postupování ve vzdělávacím plánu tak může být velmi rychlé.

Ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., v platném znění, je v §17 také uvedeno, že *„ředitel školy může mimořádně nadaného nezletilého žáka na žádost jeho zákonného zástupce, a mimořádně nadaného zletilého žáka nebo studenta na jeho žádost přeradit do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku“* (na základě vykonané zkoušky z učiva, které žák nebude absolvovat).

4.1.1.1 Metody rozvoje nadání v běžné škole

- **Akcelerace** – urychlení „umožní dítěti učit se na úrovni vyšší, než mu náleží dle věku (ročníku). Dochází tedy ke zrychlení tempa výuky, případně vynechávání studia materiálů, které už dítě zná. Žáci jsou tak seznámeni s novými poznatky dříve než ostatní, respektive pokryjí stejné množství poznatků v kratším časovém období“ (Novotná, 2004).

Mezi akcelerační typy například patří předčasný vstup do vyššího ročníku, přeskokování ročníků, akcelerace v předmětu. Dále pak vertikální seskupování, kdy v jedné třídě jsou věkově heterogenní žáci podle intelektové úrovně v daném předmětu, poté

paralelní studium, kdy žák základní školy (dále jen ZŠ) může současně navštěvovat předměty na střední škole. Dalším typem akcelerace je i zhušťování učiva, které je u odborníků oblíbené. Spočívá v tom, že žáci pracují podle vzdělávacího plánu, ale splní vše v kratším časovém úseku.

Akcelerací je na dítě kladena velká fyzická zátěž, protože celá metoda spočívá v neustálém opakování učiva, někdy označovaném jako dril. Proto je třeba uvažovat, zda je metoda urychlení pro nadané dítě ta správná (Novotná, 2004).

- **Enrichment** – Tato metoda spočívá v obohacování učiva. Je to „proces, který rozšiřuje výuku za hranice daných osnov. K modifikaci výuky dochází ve dvou směrech, jednak dochází k prohlubování informací a současně se rozšiřuje i tematický kruh informací“ (Novotná, 2004).

Enrichment může zahrnovat nezávislé studium, výzkum a umělecké projekty, sobotní programy organizované dobrovolníky z řad studentů vysokých škol, letní programy tematicky zaměřené nebo mentoring, kdy dochází ke spolupráci odborníka s nadaným žákem. Tzv. místnost pomůcek je také forma enrichmentu, kterou může nadaný žák během vyučování navštívit a pracovat zde se speciálním pedagogem na projektu týkajícím se učiva třídy. Často se školami spolupracují také univerzity.

Enrichment je založen na možnosti přístupu k velkému množství materiálu a je důležité, aby výuka formou enrichmentu měla souvislost s obsahem výuky ve třídě.

Výše jsem shrnula obecné metody užívané v případě zařazení žáka do běžné školy.

Ve školách se také zavádí poměrně nová metoda v rámci Rámcového vzdělávacího programu (dále jen RVP) pro základní vzdělávání v sekci průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova s názvem Mindfulness. Stehlíková (2018) zmiňuje *mindfulness* (česky všímavost), jejíž podstatou je být si vědom toho, co se děje uvnitř nás i zároveň kolem nás. „Jedná se o specifické zaměřování pozornosti na to, co je tady a teď“ (Stehlíková, 2008). Je dokázané, že když se člověk naučí pracovat s metodou mindfulness, může dojít k redukci stresu, úzkosti a napětí. V uvědomování si samo sebe bychom měli nadané dítě podporovat. Cíle programu mindfulness shrnuje Stehlíková takto:

- „zlepšit sociální kontakty, komunikaci a klima ve třídě,
- rozvinout emoční a sociální inteligenci žáků, posílit sebepoznání, sebeuvědomění, respekt, empatii a sebepoznání,
- rozvíjet pozornost, soustředění a všímavost žáků“ (Stehlíková, 2018).

4.1.2 Vzdělávání ve škole specializující se na nadané žáky

Mensa ČR (viz. kapitola zahrnující testování inteligence) spolupracuje s více než 70 školami umístěnými po celé ČR, které se specializují na nadané žáky. Jde o mateřské školy, základní školy, střední školy a gymnázia. Aby škola získala označení „škola spolupracující s Mensou ČR“, musí splnit následující podmínky:

- škola musí vytvářet podmínky pro vzdělávání nadaných žáků,
- každé 2 roky musí na škole proběhnout testování IQ (pro děti je dobrovolné, souhlas dávají rodiče dětí),
- každý rok se žáci ze školy účastní Logické olympiády,
- škola musí informovat žáky o akcích pořádaných Mensou ČR,
- škola musí používat na webových stránkách odkaz Mensy ČR a dbát na šíření dobrého jména Mensy ČR,
- škola musí zasílat jedenkrát za dva roky Zprávu o plnění spolupráce (Školy spolupracující s Mensou, ©2020).

4.1.2.1 Strategie vzdělávání nadaných žáků

Autoři webu Nadané děti tvrdí, že hranice mezi vhodnými metodami pro běžné žáky a vhodnými metodami pro práci s nadanými je velmi tenká a nepřesná. Metody, které jsou efektivní ve výuce nadaných žáků, mohou běžným žákům připadat nezajímavé, nebo dokonce matoucí. Existují však případy, kdy jsou těmito metodami po drobných úpravách vyučováni i žáci v běžných třídách. Autoři uvádí výčet strategií užívaných v práci s nadanými jak ve školách, tak i třídách specializujících se na nadané žáky:

- Shlukování učiva. Učitelé na základě zjištění schopností a dovedností žáka zredukovat opakování již naučeného učiva na minimum, aby u žáků zamezili vzniku nudy.
- Metody dotazování. Správné dotazování u žáků vede k propojování poznatků, spojování vztahů a tvoření závěrů. Podporují také jejich kritické myšlení.
- Bloomova taxonomie. U běžných žáků funguje schéma Bloomovy taxonomie v pořadí: zdokonalování znalostí, interpretace znalostí, aplikace znalostí na novou situaci, schopnost pochopit různé pohledy, syntézou vytvoření nových produktů, a následně evaluovat. V užití Bloomovy taxonomie u nadaných žáků se postupuje pozpátku, tzn. že učitel může

mnohem více pracovat rovnou s informacemi a poznatky a nemusí procvičovat znalostní stránku žáků.

- **Problémové učení.** Když se žáci ocitnou při řešení úkolu, u kterého nezískají dostatek informací pro jeho vyřešení, tak má každý z nich možnost přispět svými znalostmi, motivací či dovednostmi. Žáci vzájemně diskutují o správných možnostech a učí se komentovat, z jakého důvodu nejsou ty ostatní správné.
- **Metoda objevování.** Při metodě objevování jde o to, aby učitel donutil žáky vyvodit zákonitost. Předkládá před žáky problém, aniž by určil jakékoliv pravidlo. Následně žáky motivuje k diskuzi, až jsou žáci schopni vyvodit způsob řešení nebo rozpoznat pravidla pro roztrídění.
- **Metoda samostatného učení.** Učitel žákům přednese učivo, jeho obsah, cvičení a aktivity, následně sdělí, jakým způsobem se mohou žáci zapojit, ti si vyberou, čemu se budou věnovat a v jakém časovém rozmezí, a nakonec žák získá zpětnou vazbu jak od učitele, tak i od spolužáků.
- **Klasická přednáška učitele.** Při této metodě dochází především k podpoře imaginace žáků.
- **Simulační výuka.** Učitel v této výuce zastupuje roli spíše facilitátora a podporovatele, zadá žákům nastudování určitého jevu a ti se do „role“ musí vcítit. Nelze užívat v případě nového učiva, které ještě žáci nemají „zažité“ (Strategie vzdělávání, ©2020).

4.1.2.2 Základní škola Curie

Jako příklad školy, která je uvedená v seznamu škol spolupracujících s Mensou ČR, uvádím Základní školu Curie nacházející se na Praze 1. Škola se zabývá integrací nadaných žáků do běžné školy, ale zároveň jim poskytuje individuální přístup. ZŠ Curie realizuje projekt zabývající se vzděláváním mimořádně nadaných žáků v rozumových oblastech již od roku 2006. Jejím cílem je v rámci tohoto projektu: „*vychovat schopné, sebevědomé a sociálně zdatné jedince, proto ve výchově a vzdělávání mimořádně nadaných žáků (MNŽ) kombinují jejich segregaci s integrací*“ (Práce s nadanými žáky, 2017).

Školní psycholožka Radka Marešová uvádí, že nadaní žáci jsou včleňováni do kmenové třídy a na matematiku a český jazyk jsou v prvních dvou letech segregováni do jiných tříd. Psycholožka komentuje vzdělávání nadaných žáků v rámci projektu takto: „*Tím, že nejsou segregováni po celou dobu výuky, jim umožňujeme naučit se pracovat*

s vrstevníky“. Uvádí, že žáci se mezi sebou mohou vzájemně obohacovat. Škola děti vede k oboustranné toleranci odlišností. Zápis předškolních dětí do projektu pro mimořádně nadané žáky (dále jen MNŽ) probíhá na základě posudku z pedagogicko-psychologické poradny a dětského lékaře vzdělaného ve skupině MNŽ.

Jak dále uvádí, mohl by nastat problém se segregací v třídním kolektivu; prevencí je ovšem výuka etické výchovy již od 1. ročníku. Za cíle etické výchovy považuje sebepoznání a poznání svého okolí (řešení konfliktů, vzájemná tolerance apod.). Kromě etické výchovy se na škole nachází pedagogické centrum tvořené výchovným poradcem, metodikem prevence, speciálním pedagogem a školním psychologem.

Škola vzdělává žáky s rozmanitým spektrem potřeb. Mezi ně patří například i žáci s různými hendikepy, s dvojí výjimečností, cizinci nebo děti z různých sociálních vrstev. Školské zařízení se snaží uspokojit potřeby všech žáků a vytvořit pro ně bezpečné a inspirující prostředí (Práce s nadanými žáky, 2017).

4.1.2.3 Mensa gymnázium, o.p.s.

Jedná se o jediné gymnázium zřízené Mensou ČR. Podmínkou přijetí na toto gymnázium je úspěšné absolvování testu k přijetí na Mensu ČR, což je hodnota IQ 130 +. Gymnázium tedy navštěvují pouze nadaní žáci. Hlavními cíli gymnázia je:

- „v největší míře napomoci rozvoji a naplnění tohoto vrozeného potenciálu – možnost přetvořit ho ve skutečnost,
- v co největší míře napomáhat k překonání nerovnoměrností ve vývoji a napomáhat k co nejharmoničtějšimu rozvoji osobnosti každého žáka,
- poskytnout žákům pevné východisko k procesu celoživotního učení“ (Mensa Gymnázium, ©2018).

Gymnázium umožňuje individuální vzdělávací plány, obohacování, urychlování učiva, studium v zahraničí, přípravu na jazykové certifikáty, studium vybraných předmětů na vysokých školách, využití moderních výukových metod apod.

Žáci jsou hodnoceni podle tzv. komplexního bodového hodnocení. Při návštěvě Mensa gymnázia jsem zjistila, že aktivní přístup žáků ve škole i mimo ni (např. v rámci zálib a zájmů studenta) se odráží na výši tohoto hodnocení, což mě velice překvapilo. Na základě tohoto faktu můžeme tvrdit, že škola maximálně podporuje žáky v rámci jejich zájmů. Komplexní bodové hodnocení také slouží jako podklad pro výpočet prospěchového stipendia.

Gymnázium je velice aktivní v účasti na olympiádách a soutěžích, pro žáky připravuje velké množství přednášek a workshopů, a to i o víkendech.

Navštěvování školy specializující se výuku nadaných žáků umožňuje styk s osobami se stejným „darem“. V tomto edukačním procesu se nadaný necítí jiný než ostatní a na základě svých vědomostí se tak mohou žáci vzájemně obohacovat.

4.1.3 Individuální vzdělávání

Domácí vzdělávání upravuje § 41 ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., v platném znění, kde je stanoveno, že *„o povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka“*. Dále můžeme vyčíst, že: *„po dobu individuálního vzdělávání žáka za plnění podmínek uvedených v odstavci 3 odpovídá zákonný zástupce žáka“* (Zákon č. 561/2004 Sb., 2004). Nelze kombinovat výuku ve škole a doma. V rámci individuálního vzdělávání vyučuje rodič nebo jím pověřená osoba, která musí mít minimálně střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou pro žáka 1. stupně nebo vysokoškolské u žáka na 2. stupni (obor není definován). Nadaný žák vzdělávaný doma je v tomto období stále žákem školy, do které byl přijat k plnění povinné školní docházky, školu navštěvuje pouze v případě konzultace a přezkoušení, na kterém se předem domlouvá škola se zákonnými zástupci.

4.2 Vzdělávání mimo školu

Nadané dítě je důležité rozvíjet nejen ve škole, ale i mimo ni. V domácím prostředí je nezbytné podporovat dítě ve věcech, o které se zajímá. Z hlediska socializace nebo třeba disciplíny ale není na škodu zařadit i řízené aktivity. V českém systému podpory nadání najdeme střediska, která nabízí řadu činností zaměřených na různé obory, ze kterých si vybere takřka každý.

Národní pedagogický institut² (dále jen NPI) provozuje tzv. Talentcentrum, které je financováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Hlavním projektem podporujícím nadání je Talnet, jehož aktivity probíhají především online. Kromě online činností zde můžeme najít i nespočet exkurzí, přednášek a expedicí. Talentcentrum realizuje také řadu soutěží – ať už jazykových, historických, soutěží v programování či v matematice.

Nespočet činností v rámci podpory nadání realizuje Mensa ČR, která zařazuje i kluby nadaných a pořádá plno přednášek a workshopů. Centrum nadání také disponuje velkým množstvím táborů, kempů, badatelen a kroužků. Řízené aktivity zajišťují i domovy dětí a mládeže.

² Do 1. 1. 2020 šlo o Národní institut dalšího vzdělávání a Národní ústav pro vzdělávání. Nyní došlo ke sloučení těchto dvou institucí a vznikl Národní pedagogický institut (NPI).

5 VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Podle Hříbkové je požadavek na vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti nadání žáků kladen jak řídicími pracovníky ve školství, rodiči, samotnými učiteli, ale i žáky. Tvrdí, že v rámci pregraduálního studia přípravy budoucích učitelů je nedostatek informací o tématu nadání, avšak z druhé strany nelze zařadit do studijních plánů veškerá potřebná témata. Je ovšem důležité se s tématem seznámit, protože nelze spoléhat na fakt, že v dnešní době inkluze budou všichni nadaní žáci navštěvovat pouze školy pro nadané. K tomuto seznámení dochází na pedagogických vysokých školách formou volitelných předmětů.

Podle zákona 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících podle § 24 mají pedagogičtí pracovníci: „*po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci*“ uskutečňovaného: „*na vysokých školách, v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných zařízeních (dále jen ‚vzdělávací instituce‘) na základě akreditace udělené ministerstvem*“ (Zákon č. 563/2004 Sb., 2004).

Jak jsem již zmínila, požadavky na kvalifikaci učitele kladou i samotní žáci. Z výzkumu Američanky Dorothy Siskové (Hříbková, 2009), ve kterém se dotazovala žáků z USA, jaké kvality učitelů považují za nejdůležitější, vyplynulo, že odbornost učitelů a jejich zájem se dále vzdělávat u žáků obsadil nejvyšší příčky. Na dalších příčkách výsledků byla také například vynikající způsobilost k výuce určitého předmětu či flexibilita, což potvrdilo tvrzení, že doplnění si vzdělání učitelů žáci vyžadují.

Pod záštitou MŠMT vznikl u nás v ČR projekt SYPO (Systém podpory profesního rozvoje učitelů a ředitelů), který pomocí metodických kabinetů, konferencí a transformací DVPP (další vzdělávání pedagogických pracovníků) zvyšuje kvalitu odborného růstu.

Vzdělávací možnosti pro rozvoj učitelů realizuje také NPI, ať už formou přednášek, kurzů celoživotního vzdělávání, nebo webinářů. Zmínila bych zde metody šablon, které jsou školám nabízeny, např. šablony zaměřující se na vnitřní i vnější kooperaci mezi učiteli, kdy si učitelé buď ze stejné školy, nebo ze školy jiné vyměňují zkušenosti. V různých průzkumech bylo zjištěno, že každá škola má jinou úroveň vnímání dané problematiky, proto spolupráce mezi nimi může jejich informovanost obohatit.

Pro žáky se speciálně vzdělávacími potřebami je rozšiřování odbornosti učitelů velmi důležité. To samé platí i naopak. V případě zvyšování kvalifikace bude učitel schopen více porozumět potřebám žáka a žák bude cítit větší porozumění ze strany učitele. Vzájemná spolupráce bude poté, dle mého, efektivnější.

6 VÝZKUMY V PROBLEMATICE NADÁNÍ

V této kapitole se zaměřím na výzkumy, které byly v souvislosti s nadáním uskutečněny. Podle Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020 dosud nejsou výzkumy zvláště v této oblasti aktivně podporované, což je třeba zlepšit. Uvádí se, že výše zmíněnou podporu má zajistit např.:

- vytváření příležitostí pro realizaci výzkumu s nadanými,
- realizace výzkumů v rámci diplomových a disertačních prací,
- publikační podpora výzkumu,
- sledování zahraničních výzkumů (Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020).

Doposud můžeme nalézt malé množství realizovaných výzkumů v Národním registru výzkumů o dětech a mládeži, ze které čerpám výzkumné studie.

6.1 Longitudinální studie P. Novotné a S. Durmekové

V roce 2007 započala PhDr. Petra Novotná a PhDr. Světlana Durmeková longitudinální studii kognitivně nadaných dětí a žáků. Tato studie se zaměřuje na popis charakteristických vlastností nadaných, jejich rodinného i širšího sociálního zázemí a jejich vzdělávací cesty. Autorky využívají formu dotazníkového šetření dětí od 2,5 do 7 let, kde se zaměřují na sociální a vztahovou problematiku a motivaci, dále kvalitativní analýzu případových studií (tyto autorkám poskytlo 15 psychologů z pedagogicko-psychologických poraden, krajských koordinátorů pro péči o nadané), a v neposlední řadě komparaci pedagogického klimatu v běžných školách a školách specializujících se na vzdělávání nadaných žáků. Autorky se ve studii opírají o Mönksem propracovaný Renzulliho triadický model nadání – ve kterém, jak jsem již v první kapitole zmínila, vzniká nadání kooperací vlastností: motivace, nadprůměrná schopnost a angažovanost v úkolu, které jsou ovlivněny sociálními složkami: rodinou, vrstevníky a školou.

Výzkum obsahuje 39 kazuistik (31 chlapců, 8 dívek) ze vzdělávacích úrovní ISCED 0 – ISCED 3 (International Standard Classification of Education)³. Kritériem zařazení do

³ ISCED – 97 Mezinárodní klasifikace vzdělávání, uvedená čísla znázorňují úroveň vzdělávání, 0 – preprimární vzdělávání, 1 – první stupeň základního vzdělávání, 2 – druhý stupeň základního vzdělávání, 3 – střední vzdělávání

kazuistik byla hodnota IQ alespoň v jedné ze základních intelektových složek vyšší než 130. Do výzkumu byli zařazeni i nadaní žáci s tzv. dvojí výjimečností.

Některá zjištění výzkumu zmíním níže:

- V testech WISC-III byla u nadaných dětí dvojí výjimečnosti více zastoupena složka performační (výkonové) inteligence, u dětí bez klinické diagnózy převahovala složka verbální inteligence.
- Podpora zájmů dítěte se více objevuje u rodičů s nižším vzděláním, kteří se s nadáním dosud nesetkali. Ti kladou větší důraz na rozvoj nadání jako takového. Rodiče s vysokoškolským vzděláním podporují rozvoj osobnosti jako celku, podporují kompenzaci slabších stránek jedince a také jeho sociální schopnosti.
- Nadaní v kombinaci se specifickými poruchami učení či chování působí jako spíše intelektově průměrné děti. Tito bývají identifikováni daleko později, než „běžní“ nadaní, u kterých probíhá identifikace již v předškolním věku.
- V závislosti na zastoupení účastníků výzkumu bylo zjištěno, že větší úspěšnost při vyhledávání nadaných má vyhledávání nadaných chlapců než dívek. V souvislosti s tímto bodem autorky poukazují na důležitost pokračování v této studii, a to především v získání dat o nadaných na vyšších úrovních vzdělání podle ISCED. Dosud nejsou tyto úrovně dostatečně zmapovány.
- Došlo k uspokojení potřeb nadaných žáků díky zavedení vzdělávacích opatření, například užívání během vyučování metod obohacování učiva a akcelerace.

Jak jsem již zmínila, autorky plánovaly v longitudinální studii pokračovat, aby získaly data z delších časových úseků a měly možnost problematiku prozkoumat do větší hloubky. Aktuálnější výsledky nejsou zveřejněny. Díky změnám probíhajícím (od doby začátku studie) v legislativě a v praxi si dovolím tvrdit, že se výsledky mohou v některých oblastech změnit v závislosti na vývoji zkoumaných osob, nebo může dojít ke zvýšení počtu zkoumaných oblastí v této problematice.

6.2 Případové studie studentky Ludmily Bártové

V průběhu bádání bylo zjištěno, že i nadané dívky vykazují jistá specifika, kterými se od nadaných chlapců a běžných dívek odlišují. Stejně jako nadaní s různými hendikepy, se specifickými poruchami učení či nadaní ze znevýhodněného socio-kulturního prostředí, i nadané dívky patří do této skupiny nadaných vyžadující zvláštní pozornost. Už i L. S. Hollingsworthová se tématem nadaných dívek zabývala. Poukázala na speciální znaky, které se k nim pojí, jako například: nadané dívky mívají zájem o převážně chlapecké aktivity (Silverman, 1990). Bakalářská práce studentky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, konkrétně katedry psychologie, se zaměřuje na nadané dívky ve věku adolescence.

Autorka vypracovala vícepřípadovou studii, která obsahuje výpovědi 5 nadaných dívek z Mensa gymnázia (gymnázium zmiňované v kapitole o vzdělávání nadaných žáků ve škole specializované na nadání). Studentka se snažila prozkoumat prožívání nadaných dívek v období adolescence. Hlavní výzkumná otázka zněla: Jakým způsobem se nadaná dívka vypořádává s vývojovými úkoly v období adolescence? Za dílčí otázky zde považujeme témata vztahu nadaných dívek k nejbližšímu okolí, zkušeností se školou nebo vztahů mezi spolužáky. Dále se studentka ve své studii snažila demonstrovat fenomény typické pro nadané dívky, jako jsou odmítavý přístup k soutěžení, preference chlapeckých zájmů či otázka dvojnásobné diagnózy. Zaměřila se na vztah nadaných dívek v rámci sebepojetí a na jejich plány do budoucna. Zmínila také vztah nadaných dívek k rodičům z hlediska období adolescence, které je podle G. S. Halla považováno za období bouře a stresu. Odpovědi tázaných rozdělila na dílčí témata.

V souvislosti s tématem zaměřeném na flexibilitu a chod školy studentka zjistila následující: Tázané dívky hodnotily chod školy v porovnávání se základní školou, kterou samy navštěvovaly, než přešly na osmileté gymnázium. Zpozorovaly mnoho aspektů, které se s nástupem na novou školu dostavily. Zmiňovaly především širokou škálu volitelných předmětů, především výuku cizích jazyků. Dále zhodnotily jako pozitivní z hlediska snadnější organizace dnů formy blokové výuky. Systém patrona, který škola nabízí, pro ně byl také nový, a jak samy tvrdily, byl velmi přínosný ve chvíli, kdy nastoupily na školu jako „malé neznalé primánky“, kteří potřebují pomoci se systémem tohoto školského zařízení.

Zkoumání tématu zaměřeného na přístup učitelů k výuce zjistila následující: Všechny dívky uváděly, že vztah žáků a učitelů mohou přirovnat ke kamarádskému vztahu. Učitelé jednají se žákem jako s osobou sobě rovnou a jsou otevření přátelskému vztahu. Studentka od tázajících dále vyzpytovala, že sami žáci na kantorech pozorují, že je jimi

vyučovaný předmět baví, že jsou pro něj přímo „zapálení“. Žáci jsou učiteli motivováni k přijetí odpovědnosti za své činy. Pokud tedy žáci něco potřebují, musí sami začít z vlastní iniciativy.

Studentka se zaměřila také na demonstraci fenoménů, které jsou typické pro nadané dívky. Když zkoumala, jakou dávají nadané dívky hodnotu sociálním vztahům, zjistila, že nadané dívky mají určitou potřebu přijetí ze strany okolí.

Odmítavý postoj k soutěžení je dalším fenoménem pro nadané dívky. Studentka z rozhovoru zjišťuje, že u nich na škole se do soutěžení nikomu moc nechce. Dívky vysvětlují, že většinou když se někdo účastní, tak to vypadá, že se snaží chlubit se nadáním, o kterém již ostatní vědí. Pro nadané může jít o komplikovanou situaci. Na nadaného jsou totiž kladeny vysoké požadavky. Je nadaný, takže musí obsadit ty nejvyšší příčky. V tomto případě může nadaný více ztratit než získat. U dívek studentka vedoucí výzkum vycítila, že důvodem, proč se soutěží neúčastní, je strach z neúspěchu či riskování svého postavení.

Za třetí fenomén považuje autorka preferenci chlapeckých zájmů u nadaných dívek. Výpověď dívky, která svůj zájem soustředí na matematiku, studentce potvrdila popis fenoménu, který uvádí Hříbková (2009): *„Nadané dívky školního věku jsou podobnější nadaným chlapcům v zájmech, aspiracích, preferují dobrodružné aktivity v přírodě včetně sportu. Ovšem v adolescentním věku dochází ke zlomu, mění se postoje, aspirace i výkony včetně testových výkonů. V adolescentním věku to např. u matematicky nadaných dívek vede ke ztrátě zájmu o matematiku a k ukončení různých aktivit v této oblasti.“* Dívka dříve ráda soutěžila v matematice, protože ji bavilo řešit matematické příklady. Nyní ji to přestalo bavit, začalo jí to být, jak uvádí, „jedno“. Tři dívky z pěti studentce potvrdily fenomén o preferenci chlapeckých zájmů – dvě z nich se věnují bojovému umění, jedna má zájem o matematiku.

Studentka se zaměřila i na stránku identity nadaných dívek, protože uvádí, že v období adolescence, ve kterém jsou dívky sledovány, je otázka identity důležitou součástí. Adolescent si totiž získává svou autonomii a rovná si své životní hodnoty a cíle. Od začátku rozhovoru si autorka všímá, že si jedna z dívek naprosto uvědomuje své schopnosti i nedostatky. Ve vztahu k ostatním žákům uvádí, že sebe nepojímá jako někoho, kdo má daleko vyšší hodnotu, protože je označená jako nadaná. Uvědomuje si, že stejně tak jako má své silné stránky, má i ty slabé, které je třeba posilovat. Druhá z dívek naopak vykazuje zmatenost mezi tím, co jí jde, a tím, a co ji baví. Již z předchozích otázek vyplynulo, že ji od různých věcí odrazuje strach a její snížené sebevědomí i přesto, že má velkou podporu z domácího prostředí.

V otázce vztahu s rodiči studentka získala pozitivní informace. Ačkoliv, jak jsem již zmínila, G. S. Hall označuje období adolescence jako období bouře a stresu, u zkoumaných dívek se žádná krize ve vztahu s rodiči neobjevila. Autorka tvrdí, že je zde možnost, že „vyšší inteligence jim pomáhá také lépe rozumět druhým (rodičům), nebo je vybavuje lepšími komunikačními schopnostmi, díky kterým ke konfliktu nedochází“ (Bártová, 2011).

Podle výpovědí z tematického okruhu týkajícího se životních hodnot a vizí do budoucnosti autorka zjistila, že každá dívka má ve svém životě plno radostí a starostí, se kterými se musí vypořádávat. Z rozhovorů vyplynulo, že jejich přednosti v hodnotách se týkají spíše seberealizačních potřeb, což jsou, jak jsem zmínila výše ve své práci, vrchní příčky Maslowovy pyramidy potřeb. Tento jev je podle Stehlíkové (2018) typický pro nadané děti. V otázce budoucích cílů bylo zjištěno, že jejich široké nadání jim způsobuje lehké dilema z pozdějšího zúžení profesního zájmu.

Studentka L. Bártová také poukazuje na pokračování tohoto bádání, díky čemuž by vznikla longitudinální studie, která by mohla přesněji zachytit stav v pozdní adolescenci a dospělosti. Uvádí, že by mohla přesněji zachytit pozdější smýšlení dívek a jejich vliv na sebepojetí.

6.3 Vlastní krátký dotazník

V rámci svého zájmu o problematiku nadaných dětí jsem několika rodičům přes sociální síť rozeslala malý dotazník (příloha č. 2) týkající se institucí zajišťujících rozvoj nadání jejich dětí. Získala jsem celkem 40 odpovědí od anonymních matek nadaných dětí. Svůj zájem jsem soustředila především na to, jaké instituce využívají a zda jsou s jejich činnostmi spokojené.

Ptala jsem se například na to, v jaké instituci preferují vzdělávání svých nadaných dětí. Zda v běžné škole, ve škole specializované pro nadané, či zda preferují individuální vzdělávání a proč.

Ze 40 tázaných matek 15 odpovědělo, že preferuje vzdělávání v běžné škole. Častým důvodem byla sociální stránka, kdy matky nechtějí, aby jejich dítě „žilo v sociální bublině, aby se vídalo s normálními dětmi“. Dalším důvodem bylo také to, že v blízkosti bydliště se žádná škola specializující se na nadané nevyskytuje.

Nejvíce (18) matek sdělilo, že preferují vzdělávání ve škole pro nadané. Hlavními důvody byly individuálnější přístup a také to, že má „dítě větší možnost najít si dítě sobě podobné“.

Zajímalo mě také, z jakého důvodu ze 40 tázaných zvolilo 7 matek individuální vzdělávání. Zde se vyskytl problém v psychosociální stránce dítěte, kdy matka říká o synovi, že „*ještě zatím není po psychosociální stránce v takové fázi, že by jiný způsob vzdělávání generoval více užitku než stresu a zátěže*“. Dalšími důvody jiného individuálního vzdělávání byla větší možnost zaměření se na oblasti zájmu nebo snadnější uzpůsobení tempa výuky.

Všechny zmíněné matky byly s výběrem formy vzdělávání svých dětí spokojené. Některé z nich již vyzkoušely více forem vzdělávání, než našly pro své potomky tu nejvhodnější. Každé nadané dítě má individuální potřeby, proto si dovoluji tvrdit, že neexistuje vhodný univerzální způsob vzdělávání nadaných žáků.

V otázce zaměřené na to, jaké volnočasové aktivity děti využívají, převažovaly základní umělecké školy, domovy dětí a mládeže a sportovní kluby nad aktivitami zajišťovanými Mensou a Centry nadání.

V otázce soustředící se na spokojenost s působením volnočasových aktivit byly matky spokojeny především s nabídkami kroužků, klubů apod. Jediná výtku, kterou matky zmínily, byla cenová dostupnost, což ale podle mě závisí kraj od kraje.

Dle mého názoru je třeba nadále rozšiřovat nabídku zájmových aktivit rozvíjejících nadané děti. Tento fakt považuji za důležitý zejména proto, aby výběr byl co nejpestřejší a každé dítě si tak mohlo najít aktivitu v oboru, který je mu nejbližší. Věřím, že rozmanitost a větší výběr nabídek přivítají i rodiče nadaných dětí.

7 STRATEGIE VZDĚLÁVÁNÍ ČR

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 (dále Strategie 2020) obsahuje následující 3 hlavní cíle:

- Snižování nerovnosti ve vzdělávání,
- Podpora kvalitní výuky učitele,
- Odpovědné a efektivní řízení vzdělávání učitelů a vstupní vzdělávání ředitelů.

Snižování nerovnosti ve vzdělávání se mělo realizovat např. zavedením povinného posledního ročníku předškolního vzdělávání, vymezením typů a stupňů znevýhodnění a nadání dětí a žáků a jim odpovídajících podpůrných opatření vč. financování a podporou kompenzace všech typů znevýhodnění a rozvojem všech typů nadání na principu individualizace podpory.

Podporu kvalitní výuky učitele mělo zajistit např. dokončení a zavedení kariérního systému pro učitele a zlepšování podmínek pro jejich práci, dále modernizování počátečního vzdělávání učitelů a vstupního vzdělávání ředitelů.

Třetí hlavní cíl Strategie 2020 se dotýká nutnosti integrování poznatků pedagogického výzkumu prováděného vysokými školami a dalšími výzkumnými organizacemi či posílení vyhodnocování vzdělávacího systému.

Z výše uvedeného vyplývá, že vzdělávací politika ČR ve své strategii uvažuje nutnost podpory rozvoje nadaných žáků, podpory kvalitnější přípravy učitelů pro budoucí funkci a zavedení průběžného hodnocení funkčnosti vzdělávacího systému.

Expertní skupina ustanovená ministryní školství, mládeže a tělovýchovy zahájila objektivní průběžné hodnocení naplňování cílů Strategie 2020 v roce 2017.

Vyhodnotila opatření zahrnující přesnější vymezení typů a stupňů znevýhodnění a nadání dětí a žáků a jim odpovídajících podpůrných opatření vč. financování a podporování kompenzace všech typů znevýhodnění a rozvoj všech typů nadání, a to na principu individualizace podpory jako z části splněná opatření. Uvádí také, že je třeba delšího časového úseku pro zhodnocení funkčnosti zavedených opatření. Problém modelu vidí ve vysoké finanční náročnosti. Negativně hodnotí rychlý nástup systému společného vzdělávání, který na straně škol a pedagogicko-psychologických poraden způsobil organizační problémy (EXPERTI HODNOTILI..., ©2020).

Návrh navazující Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ (dále Strategie 2030+) také uvádí jako jednu z hlavních priorit snížení nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu

vzdělávání a umožnění maximálního rozvoje potenciálu studentů a žáků z důvodu „nedostatečného prostoru pro rozvoj talentů v rámci standardních ZŠ, který nevede k rozvoji potenciálu a posiluje tendence k diferenciaci školní soustavy“ (Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+, 2019). Silná a příliš raná vnější diferenciaci vede k odklonu od hlavního vzdělávacího proudu a dochází tak k růstu sociálních a vzdělávacích nerovností. Cílem je tedy začleňování žáků do hlavního vzdělávacího proudu. Tato podpora rozvoje by měla spočívat především ve vyšším počtu vypracovaných individuálních vzdělávacích plánů. Druhá strategická linie Strategie 2030+ zahrnuje vytvoření uceleného systému podpory učitelů, ředitelů a dalších pracovníků ve vzdělávání. Podle Strategie 2030+ je důležité „připravit absolventy na zvyšující se nároky profese.“ (Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+, 2019). Dále se mají aktéři vzdělávání zaměřit na soudržnost stanovených cílů a důsledné využívání získaných poznatků při vytváření vzdělávací politiky.

Z plánů navazující Strategie 2030+ zjišťujeme, že vzdělávací politika i nadále považuje za nutnost podporu talentů do budoucích let, a to snížením vnější diferenciaci, aby systém mohl dále pokračovat v myšlence společného vzdělávání.

8 ZÁVĚR

Ačkoliv jsou nadaní žáci často mylně považováni za chytré žáky, kteří nepotřebují žádnou zvláštní pomoc, je nezbytné jejich nadání rozvíjet. Vzdělávání nadaných je třeba chápat jako komplexní proces, který se skládá z pochopení základních pojmů souvisejících s nadáním, charakteristiky nadaného žáka, jeho identifikace, výběru metod rozvíjejících nadání a vzdělávání subjektů, které se na edukačním procesu podílejí.

Za pojmem nadání je skryto mnoho. V práci jsem poukázala na to, že nadání může mít formu intelektového nadání, nadání pohybového, hudebního nebo výtvarného. Nadaný žák se může stát vědcem, baletním mistrem, hudebním skladatelem či významným malířem. Zvolením vhodných metod jeho vzdělávání může pak vést spokojený, úspěšný a naplněný život. Můžeme se také ale setkat se situací, kdy neposkytnutím speciální péče nadanému dítěti může dojít k potlačení projevů nadání, v horším případě k demotivaci, až frustracím.

Vzdělávání nadaných žáků v různých školských zařízeních s sebou přináší různá pozitiva i negativa. Z mého hlediska lze nadanému žákovi podat individuálnější přístup ve škole specializované na nadané žáky a v rámci individuálního vzdělávání než v běžné škole. Zároveň v běžné škole se může nadaný žák stýkat s rozmanitým spektrem vrstevníků. To ho může připravit do reálného života, kde nebude žít izolovaný pouze ve skupině nadaných osobností. Je však na rozhodnutí rodičů, jaký způsob vzdělávání pro své nadané dítě zvolí.

Každé nadané dítě je individuum, které potřebuje speciální péči. Vzájemná spolupráce rodičů a pedagogických pracovníků je důležitá z důvodu správné volby zařazení nadaného žáka do vhodného vzdělávacího procesu.

Na základě návštěvy Mensa gymnázia jsem mimo jiné poznala jiný způsob hodnocení žáků. Hodnocení žáků probíhá i na základě aktivní účasti v soutěžích, v různých mimoškolních aktivitách, což považuji za velmi motivující způsob hodnocení. Žáci jsou hodnoceni i za to, co je baví, kdežto v běžných školách se většinou klasifikuje pouze za naučené znalosti. Na základě výzkumu realizovaného v rámci bakalářské práce studentky Univerzity Karlovy si dovoluji tvrdit, že škola vytváří nadaným žákům prostředí, ve kterém se žáci cítí dobře.

Cílem mé bakalářské práce s názvem *Výchova a vzdělávání nadaných žáků* bylo proniknout do problematiky nadání a poukázat na možnosti, způsoby a metody vzdělávání nadaných žáků ve školských zařízeních i mimo ně. Dovolím si tvrdit, že cíle mé práce byly naplněny.

Je nebytné všít si nadaných žáků kolem nás, naučit se je rozpoznat a vědět, jaké metody při vzdělání použít. Vzdělávání pedagogů v této oblasti je nezbytné pro efektivitu vzdělávání nadaných žáků. Dle mého je třeba více zakotvit téma nadaných žáků do přípravného studia, aby budoucí učitelé vstupovali do praxe se znalostní vybaveností v této tematice. Nejen pedagogové, ale i rodiče by si měli všít vývoje svých dětí a popřípadě dbát na včasnou identifikaci, aby co nejdříve započal proces podpory rozvoje nadání.

Stávající a navazující cíle vzdělávací politiky zařazují individualizaci podpory ve vzdělávání mezi hlavní cíle. Kladou také důraz na podporu vzdělávání učitelů, ředitelů a dalších pedagogických pracovníků především v přípravném studiu. Posílení hlavního vzdělávacího proudu znamená pro nadané žáky větší možnosti kvalitního vzdělávání v běžné škole. MŠMT si také uvědomuje důležitost ověřování funkčnosti zavedených opatření. Výše zmíněné cíle dle mého mohou napomoci ke zkvalitňování vzdělávacího systému.

Studiem problematiky vzdělávání nadaných žáků jsem získala teoretický základ, který bych v další práci ráda rozpracovala a aplikovala jej do praktické části práce.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ODBORNÝCH PRAMENŮ

Literární zdroje

BETTS, George T. a Maureen NEIHART (1988). Profiles of Gifted and Talented. In: Gifted Child Quarterly. *University of Northern Colorado: Sage*, s. 248–253. DOI: 10.1177/001698628803200202.

BORLAND, James H. (2009). Myth 2: The Gifted Constitute 3% to 5% of the Population. Moreover, Giftedness Equals High IQ, Which Is a Stable Measure of Aptitude. *Gifted Child Quarterly*, 53 (4), 236–238.

DOČKAL, Vladimír (2005). *Zaměřeno na talenty, aneb, Nadání má každý*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-710-6840-3.

FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ (2007). *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-297-3

HAVIGEROVÁ, Jana Marie (2011). *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3857-4.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie (2013). *Vyhledávání nadaných dětí v předškolním věku: škála charakteristik nadání a její adaptace na české podmínky*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5150-4.

HŘÍBKOVÁ, Lenka (2009). *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1998-6.

LAZNIBATOVÁ, Jolana (2001). *Nadané dieťa : jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: Iris. 394 s. ISBN 8088778328.

MASLOW, Abraham H. (2014). *O psychologii bytí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0618-7.

MÖNKES, F. J. (1992). Development of gifted children: the issue of identification and programming. In F. J. Mönkcs, W. A. M. Peters (Eds.), *Talent for the future*. The Netherlands: Van Gorcum.

MUDRÁK, Jiří (2015). *Nadané děti a jejich rozvoj*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5089-7.

PROCHÁZKA, Roman (2014). *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4451-3.

RENZULLI, Joseph. S. (1986). The three-ring conception of giftedness: a developmental model for creative productivity. In R. J. Sternberg, J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (53–92). Cambridge: Cambridge University Press.

SILVERMAN KREGER, Linda. (1990) Social and emotional education of the gifted: The discoveries of Leta Stetter Hollingworth. *Roeper Review*, 12:3, 171–178. DOI: 10.1080/027831990009553265.

STEHLÍKOVÁ, Monika (2018). *Nadané dítě: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0512-0.

STERNBERG, Robert. J. (2002). *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-376-5.

STERNBERG, Robert. J. a DAVIDSON, Janet. E. (1993). *Conceptions of giftedness*. Cambridge University Press, Cambridge, 53–92.

Závěrečné práce

BARTOŠOVÁ, Renata (2008). *Možnosti screeningu nadaných dětí předškolního věku v mateřských školách*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita

BÁRTOVÁ, Ludmila (2011). *Příběhy nadání - kvalitativní studie vývoje nadaných dětí*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra psychologie. Vedoucí práce Mgr. Jiří Mudrák, PhD.

KUZNÍKOVÁ, Hana (2014). *Péče o mimořádně nadané děti v Olomouckém kraji*. Olomouc. Bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta

LAUB, Matěj (2018). *Vzdělávání nadaných žáků*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita.

PALEČKOVÁ, Eva (2013). *Nadané děti a jejich výchova*. Brno. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno

PÁNKOVÁ, Bc. Monika. *Nadaný žák v současné škole*. Mladá Boleslav, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta

ŘEŘÁBEK, Jindřich (2013). *Problematika podpory nadaných dětí a mládeže ve vzdělávacím procesu a zájmovém vzdělávání*. Č. Bud. Diplomová práce (Mgr.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Teologická fakulta

SMOLÍKOVÁ, Tereza (2009). *Individualizace a diferenciací ve výuce nadaných dětí*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

ŠALENOVÁ, Eva (2007). *Intelligence*. Brno. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.

Internetové stránky

HAVINGEROVÁ, Jana (2015). LEXIKÁLNÍ PŮVOD, VÝZNAM A SYNONYMA POJMU NADÁNÍ. *ResearchGate* [online]. Svět nadání, Číslo 1, ročník IV., s. 12-25 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z:
https://www.researchgate.net/publication/282798538_LEXIKALNI_PUVOD_VYZNAM_A_SYNONYMA_POJMU_NADANI

EXPERTI HODNOTILI NAPLŇOVÁNÍ STRATEGIE VZDĚLÁVÁNÍ
2020. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. ©2020 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/experti-hodnotili-naplnovani-strategie-vzdelavani-2020>

Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ (2019). *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z:
http://www.msmt.cz/file/51582_1_1/

Hodnocení naplňování: Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020
(2020). *Vzdelavani2020* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z:
http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/hodnoceni-naplnovani-strategie-vzdelavaci-politiky-cr-do-roku-20020/strategie2020_zprava.pdf

Intelligence a její měření (Nedat.). *Specializacní Studium Vychovného Poradenství* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/intelligence.html>

KUČEROVÁ, Jiřina (©2020). Formy práce s talentovanými žáky. *Slide Player* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/15334745/>

Longitudinální výzkum nadaných žáků - dílčí zpráva: Kvalitativní a kvantitativní analýza případových studií (©2020). *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2017/SZ2MP_PSNZ/um/Modely_nadani___prehled_I_S.pdf

MACHŮ, Eva (2005). Nadané děti, jejich identifikace a zařazení do vzdělávacího programu. *Pedagogická orientace* [online]. č. 2, s. 22–34. ISSN 1211-4669. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/viewFile/1293/970>

Mensa Gymnázium (©2018) [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://mensagymnazium.cz/cs>

Modely nadání (©2020). *Nadané děti* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-odborniky-modely-nadani>

Možnosti práce (©2020). *Nadané děti* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-ucitele-moznosti-prace>

NADÁNÍ A TALENT (©2020). *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/yxwhn/4-nadani.pdf>

NADANIE. *Prešovská univerzita v Prešově* [online]. ©2020 [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Vasutova1/subor/1.pdf>

NOVOTNÁ, Lucie (2004). Možnosti rozvoje potenciálu mimořádně nadaných ve školním prostředí. *Metodický portál* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/GUB/23/MOZNOSTI-ROZVOJE-POTENCIALU-MIMORADNE-NADANYCH-VE-SKOLNIM-PROSTREDI.html/>

NOVOTNÁ, Petra a Světlana DURMEKOVÁ (2009). Longitudinální výzkum nadaných žáků - dílčí zpráva: Kvalitativní a kvantitativní analýza případových studií. *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

O nás (Nedat.). *Talentovaní.cz* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.talentovani.cz/o-nas>

O testování (©2020). *Mensa* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.mensa.cz/testovani-iq/>

PORTEŠOVÁ, Šárka (©2019). Šablony. *Národní institut dalšího vzdělávání* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.nidv.cz/sablony>

PORTEŠOVÁ, Šárka (2003). NĚKTERÉ TEORETICKÉ KONCEPCE TALENTU A NADÁNÍ. *Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity English Čeština* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114270/P_Psychologica_07-2003-1_5.pdf?sequence=1

PORTEŠOVÁ, Šárka. Typologie dětí. *Nadané děti* [online]. ©2020 [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-ucitele-typologie-deti>

Práce s nadanými žáky na ZŠ náměstí Curieových (2017). In: PORTEŠOVÁ, Šárka. *Časopis Svět nadání* [online]. Praha, s. 88-91 [cit. 2020-04-04]. ISSN ISSN 1805-7217. Dostupné z: <https://www.nidv.cz>

PRAUS, Petr (Nedat). Inteligence a její měření. *Časopis Mensy České republiky* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://casopis.mensa.cz/veda/inteligence.html?cat=25&from=40&vyp=20>

Screeningová metoda NOMI (2012). *Pedagogicko-psychologická poradna Královéhradeckého kraje* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://sites.google.com/a/pppkhk.cz/info/dalsi-informace/informace-pro-ms/screeningova-metoda-nomi>

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (2020). *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf

STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČR DO ROKU 2030+ (©2020). *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

Strategie vzdělávání. *Nadané děti* [online]. ©2020 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-ucitele-strategie-vzdelavani>

Systém podpory profesního rozvoje učitelů a ředitelů (Nedat.) [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.projektsypo.cz/>

Školy spolupracující s Mensou. *Mensa ČR* [online]. ©2020 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=spolupracujici-skoly>

VONDRÁKOVÁ, Eva (Nedat.). Integrace, inkluze a zákonitosti ve vzdělávání nadaných. *Vhled* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: https://www.vhled.cz/Archiv/CasopisVhledcislo4/Clovek_a_lidstvo/ININKZVZNAD.html

Vyhláška č. 27/2016 Sb (2016). *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>

Vymezení nadání, charakteristiky nadaných a dvojí výjimečnost (©2020). *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/nadani/vymezeni-nadani-a-charakteristiky-nadanych>

Zákon č. 561/2004 Sb (2004). *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zákon č. 563/2004 Sb (2004). *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

10 SEZNAM OBÁZKŮ

Obrázek č. 1: Gaussova křivka rozložení inteligence.....	14
Obrázek č. 2: Sternbergův pentagonální model	16
Obrázek č. 3: Renzulliho model tří shluků	18
Obrázek č. 4: Mönksův triadický model z Modely nadání	18
Obrázek č. 5: Gagného diferenciální model talentu a nadání.....	19

Příloha č. 1: Seznam odkazů pro rodiče nadaných dětí a pedagogy

Portály a stránky určené rodičům nadaných dětí a pedagogům:

- 1) Centrum nadání: <http://www.centrumnadani.cz/>
- 2) Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny: <http://www.nadanedeti.cz/>
- 3) Mensa ČR: <http://www.mensa.cz/>
- 4) Mensa ČR, portál zaměřený na nadané děti: <https://deti.mensa.cz/>
- 5) Mensa gymnázium: <https://www.mensagymnazium.cz/cs>
- 6) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: <http://www.msmt.cz/>
- 7) Národní institut dalšího vzdělávání: <https://www.nidv.cz/>
- 8) Národní pedagogický institut ČR: <https://www.npicr.cz/>
- 9) Národní ústav pro vzdělávání: <http://www.nuv.cz/>
- 10) Národní registr výzkumů dětech a mládeži: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr>
- 11) Pedagogicko-psychologická poradna Praha: <http://www.ppppraha.cz/nan.aspx>
- 12) Projekt Talnet: <http://www.talnet.cz/>
- 13) Rámcové vzdělávací programy: <https://rvp.cz/>
- 14) Talentování: <https://www.talentovani.cz/>
- 15) Základní škola na náměstí Curieových Praha: <http://www.zscurie.cz/>

Příloha č. 2: Vlastní dotazník

Vážení rodiče,

jsem studentkou FF UK oboru pedagogika a ve své bakalářské práci s názvem „Výchova a vzdělávání nadaných žáků“ se věnuji tématu nadání. Ráda bych se věnovala institucím zajišťujícím rozvoj nadání Vašich dětí. Proto, prosím, věnujte několik minut svého času vyplnění následujícího anonymního dotazníku. Předem děkuji za Váš čas!

Gabriela Šachová

- 1) Jste:
 - a) Matka nadaného dítěte
 - b) Otec nadaného dítěte
- 2) Preferujete vzdělávání nadaného žáka v běžné škole, ve škole specializované na nadání, nebo individuální vzdělávání?
 - a) Vzdělávání v běžné škole
 - b) Vzdělávání ve škole pro nadané
 - c) Individuální vzdělávání
- 3) Pokud jste v předchozí otázce uvedl/a vzdělávání v běžné škole, uveďte, prosím, co vás vedlo k tomuto rozhodnutí.
- 4) Pokud jste v předchozí otázce uvedl/a vzdělávání ve speciální škole pro nadané, uveďte, prosím, co vás vedlo k tomuto rozhodnutí.
- 5) Pokud jste v předchozí otázce uvedl/a individuální vzdělávání, uveďte, prosím, co vás vedlo k tomuto rozhodnutí.
- 6) Jaké volnočasové organizace Vaše dítě navštěvuje?
 - a) Centrum nadání
 - b) Talentcentrum – NPI
 - c) Dům dětí a mládeže
 - d) Mensa
 - e) Klub nadaných
 - f) Jiná organizace...
 - g) Mé dítě nemá ve volném čase řízenou aktivitu.

- 7) Jak byste ohodnotili nabídku aktivit, které vytvářejí volnočasové organizace podporující nadání (pokud nějaké organizace Vaše dítě navštěvuje)?
- a) Jsem velmi spokojen/á, mé dítě si mělo z čeho vybrat a organizace odvádí svou práci dostatečně.
 - b) Jsem docela spokojen/á, kroužků je dostatek, ale něco bych na funkci pozměnil/a.
 - c) Nevyužívám žádné organizace na podporu nadání svého dítěte ve volném čase.
 - d) Nejsem spokojen/a.
- 8) V případě, že máte nějaké výtky ohledně volnočasových organizací, uveďte, prosím, jaké.